

קובץ
באר התורה

(קמו)

פרשת וישלח

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

יו"ל

ע"י מכון "יד יוסף"

לעילוי נשמת רבי יוסף מלכא בן עישה ע"ה

*

נשמח לקבל הערות והוספות ותגובות

ולהצטרפות לרשימת התפוצה

ניתן לשלוח ל:

as0583233587@gmail.com

פקס: 036770810

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

תוכן הענינים:

- 5..... בגדר פנים חדשות בשבע ברכות
- 25..... אם צריך שהפנים חדשות יאכלו בסעודה
- 27..... האם צריך לדינא פנים חדשות שירבו בשבילו
- 31..... האם צריך שהפנים חדשות יהיו מוכרים לחתן
- האם מי שאכל מהבר לפני החופה או אחרי החופה יכול להיות פנים חדשות.....
- 32.....
- 35..... האם צריך שני אנשים לפנים חדשות
- 37..... האם צריך שיהיה פנים חדשות בכל יום
- 38..... בהלכות לא תחונם
- האם הנשים נגררים אחרי בית הכנסת בקבלת שבת ואינם יכולים להדליק נרות לאחר מכן.....
- 43.....
- האם מותר לעובד זר ללבוש כיפה מכתב למעדני אשר פרשת וישלח.....
- 49.....
- 51..... האם בחור בישיבה קטנה יכול להניח תפילין של רבינו תם.....
- בחיוב להשקיע כספי צדקה באולמי שמחות ולא בתשלום לימודי תכנות מחשבים לאברכים.....
- 53.....

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

יוצא לאור

לעילוי נשמת זקנתי הרבנית הצדקנית

מרת עליזה עישה בת לאוני ע"ה

אשת חבר

לזקני מרן הגר"א פורת טהרני שליט"א

נלב"ע כ' שבט תש"פ

לעילוי נשמת האשה הצדקנית אם זקני

מרת עישא אליו בת איזה אביטבול ע"ה

נלב"ע ד' תשרי תשפ"א

ת.נ.צ.ב.ה

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

בגדר פנים חדשות בשבע ברכות

נשאלתי ע"י ידידי הבה"ח נפתלי שוורץ נ"ו בזה"ל: הסתפקנו במשפחה לגבי הגדר של פנים חדשות, כידוע שיש דין שצריך שבכל שבע ברכות יהיה פנים חדשות, ורצינו להביא אדם שהיה כמה דקות בזמן הריקודין, אך לא היה לא בזמן של השבע ברכות לא בחופה ולא בסעודה, האם יוכל להקרא כפנים חדשות עכ"ל השאלה.

איתא בגמ' כתובות דף ז' ע"ב, ת"ר מברכין ברכת חתנים בעשרה כל שבעה, אמר רב יהודה והוא שבאו פנים חדשות, ונחלקו בראשונים מהו פנים חדשות, שיהיה אפשר לברך שבע ברכות.¹

ורש"י כתב, והוא שבאו כל המשתה פנים חדשות בכל יום, שלא היו שם אתמול, והוא שבאו פנים חדשות שלא אכלו עד עתה אפילו היום שם בשעת החופה עכ"ד רש"י [לפי הגירסא שהביא בטור אבן העזר סימן סב], ומוכח מדברי רש"י שהיינו שאדם שלא היה אתמול בסעודה אע"פ שהיה שם שלשום או שהיה בחופה, וכן כתב במחזור ויטרי (סימן תעב) וז"ל: אבל אם באו בסעודת החופה פנים חדשות שלא היו שם אתמול מברכין כל ז' ברכות עכ"ד, וכן כתב בשו"ת תמים דעים (סימן קפט), וכן כתב במנהיג (הלכות אירוסין ונישואין) וז"ל: כל שבעה אם יש שם פנים חדשות שאוכל שם אדם שלא אכל אתמול מברך עכ"ד, וכן נראה מדברי הר"ן בכתובות דף ב' ע"ב מדפי הרי"ף יעו"ש.

ואולם דעת הרבה ראשונים שפנים חדשות מיקרי אדם שלא השתתף בסעודת החתן אף שהיה בחופה ושמע את הז' ברכות, כן הוא דעת הרמב"ן בחידושי למס' כתובות דף ח' ע"א וז"ל: ופירוש, פנים חדשות שלא אכל שם כל שבעת ימי המשתה, וכן כתב הרא"ש בפ"ק דכתובות סימן יג, וכן

¹ . ואציין מה שראיתי בגליון מעדני אשר (פרשת ויצא תשפ"ב) הביא מש"כ בספר נמלצו לחכי בפרשת ויצא, להגאון רבי יצחק קליין שליט"א שהביא בדרך צחות ממש"כ בספר שיח הפרשה שהמקור שצריך פנים חדשות לשבע חדשות ע"פ מה דאיתא במדרש שלכן הזמין קהל גדול בכל יום משבעת ימי המשתה, וכשנכסו לסעוד השאירו את מעיליהם בחוץ, ולכן גנב אותם, בסוף הסעודה כשחיפשו את מעיליהם הכחיש זאת לכן אמרי, וטען שבאו לסעודה בלא מעיל, וא"כ אלו שבאו היום לא כבר למחרת לסעודת המשתה, וע"כ היה חייב להזמין בכל יום אנשים חדשות, פנים חדשות.

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

כתב רבינו ירוחם (אדם וחווה נתיב כב חלק ב) וז"ל: ופנים חדשות נקראים שאוכלים שם אנשים שמרבים בשבילם שמחה ולא אכלו עדין שם אפילו היושבין בשעת החופה וכו' יעו"ש.

וכן כתב בטור אבן העזר סימן סב סו"ז וז', ומברכין אותה כל שבעה אחר אכילה והוא שיהא שם פנים חדשות שלא אכלו בחופה אפילו היו בשעת ברכה עכ"ד, ומבואר דבעינן שפנים חדשות שלא אכלו ומשו"ה זה מש"כ בטור בסעיף אח"כ, ועוד שבעינן שירבו בסעודה בשבילם, וכן כתב בספר אהל מועד (שער הברכות דרך ט' נתיב ב') וז"ל: פנים חדשות פירוש מי שלא נכנס לשם כלל כל ימי המשתה מברכין אותן עכ"ל, ואמנם מדבריו מוכח שלא השתתף כלל אפילו בחופה, ואין ראיה מדבריו, וכן הביא באבודרהם (ברכת אירוסין ונישואין) שאחר שכתב שי"א שלא היו שם אתמול שלשום וי"א שלא היו בשעת נישואין כתב, אבל הרמ"ה פי' שלא אכלו בחופה עד עתה וסיים שכ"ד רש"י והרי"ף והרא"ש עכ"ד, וכן דעת תלמידי רבינו יונה שהובא בשיטמ"ק (כתובות דף ז' ע"ב) וז"ל: והוא שבאו פנים חדשות כלומר אנשים שלא היו בשעת אכילה ביום ראשון, אבל אם היו שם בשעת נישואין ולא היו שם בשעת אכילה ביום הראשון אם באו בימים האחרים לאכול פנים חדשות הו"ו עכ"ד.

וכן כתב בחידושי הרשב"א בכתובות דף ח' ע"א וז"ל: מכאן ואילך אי איכא פנים חדשות בריך כולהו, פירוש פנים חדשות, כל שלא אכל שם כל שבעת ימי המשתה, וכדאמרינן לקמן משכחת לה בפנים חדשות דלא הוה תמן מעיקרא, דבפ' אלו מגלחין ואם באו פנים חדשות חול, שפירושו דלא הוה תמן מעיקרא כלל [ואיכא נמי דכוותה שאם בא שם אדם בשעת ברכה] ולא נכנס שם כל ימי המשתה מברכין שבע ברכות, אעפ"י שלא אכל שם עכשיו עכ"ל הרשב"א ומבואר מדבריו דהעיקר הוא האכילה, וכ"כ ביש"ש בכתובות פ"ק סימן ח'.

ואולם דעת הרמב"ם בפרק ב' מהל' ברכות ה"י שהיינו שלא שמעו ברכת נישואין וז"ל הרמב"ם: ברכה זו שמוסיפין בבית חתנים היא ברכה אחרונה משבע ברכות של נישואין, במה דברים אמורים בשהיו האוכלים הן שעמדו בברכת נישואין ושמעו הברכות, אבל אם היו האוכלין אחרים שלא שמעו ברכות נישואין בשעת נישואין מברכי בשבילן אחר ברכת המזון שבע

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

ואמנם לפי ביאורו מבואר דבעינן אחד שיהיה בר ברכה, ונפק"מ שרק מי שיכול לברך את הברכה יכול להצטרף, ונפק"מ לענין אשה וקטן.

עוד דעה בהא מצינו דעת העיטור (שער ב' ברכת חתנים) שיהיה אדם שאינו מאנשי ביתו של החתן שבא לשמחו אע"פ שהיה בחופה או בסעודה וז"ל: ת"ר מברכין ברכת חתנים כל ז', ואמר ר"י והוא שבאו פנים חדשות, יש מפרשים שלא באו בתוך הסעודה עד עכשיו אעפ"י שלא אכלו, ויש מפרשים כל שאינו מאנשי ביתו אלא שבאו לשמחת החתן והכי מסתברא לן לפום גירסת ירושלמי דגרסינן התם ברכת חתנים כל ז' סבר ר' ירמיהו למימר מפקין כלתא כל ז' א"ל ר"י והא תני ר' חיים ברכת אבלים כל ז' אית למימר מפקין מיתה כל ז' מה כאן מנחם עמו אף כאן משמח עמו, מה כאן מזכירין אף כאן מזכירין, ש"מ כיון שיש כאן משמחין הרי הן כפנים חדשות ומברכין ברכת חתנים, אבל אין שם משמחין אלא אנשי ביתו אין מברכין, אלא השמחה במעונו ואשר ברא, כדאמר רב אשי איקלע לבי רב כהנא עכ"ל, ומבואר מדבריו שבעינן שיהיה אדם שאינו מאנשי ביתו שישמחו והיינו שיהיה אדם שישמח ביותר.

ולדינא כתב בשו"ע אבן העזר סימן סב סעיף ז' וז"ל: ברכה זו שמוסיפים בבית חתנים היא ברכה אחרונה מז' ברכות שהיא ברכת אשר ברא במה דברים אמורים כשהיו האוכלים הם שעמדו בברכת הנשואין ושמעו הברכות, אבל אם היו האוכלים אחרים שלא שמעו ברכת נשואין בשעת נשואין מברכין בשבילם אחר ברכת המזון ז' ברכות כדרך שמברכין בשעת נישואין והוא שיהיו י' וחתן מן המנין, וי"א שאפילו היו בשעת החופה ושמעו הברכות אם לא אכלו שם עד עתה מקרי פנים חדשות ומברכים בשבילם ז' ברכות אחר ברכת המזון וכן פשט המנהג, וברמ"א כתב, הגה, וי"א דאם היו שם פנים חששות אע"פ שאין אוכלין שם מברכין בשבילם לילה ויום.

ובחלקת מחוקק סקי"א כתב, אע"פ שאין אוכלים שם, רק שעומד שם בשעת הברכה, ומ"מ נראה שצריך שיהיו בני החופה שמחים על ביאתו שם ואף שלא הרבו בשבילם מ"מ ראוי להרבות בשבילם וכמו שאכתוב אחר זה, ובסקי"ג ביאר, בני אדם שמרים שבלם, קצת פוסקים כתבו שדרך להרבות שבלו משמע הואיל וראוי להרבות לכבודו אף שלא הרבו מ"מ איכא שמחה יתירה וכמ"ש לפני זה אע"פ שאין אוכלין שם.

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

וראה עוד בבדק הבית לבית יוסף שכתב, שמדברי הרמב"ם נראה שאפילו בסעדותא דיומא קמא לא מברכינן ז' ברכות, אלא א"כ היו האוכלים אחרים שלא שמעו ברכות הנישואין בעת הנישואין, וכתב עליו הרמ"ך דלפי סוכיית הגמ' ברכת חתנים בסעודה נתקנה וכיון שכן אין נכון שיפטור ברכת הנישואין ברכת הסעודה, ומנהגינו לברך ברכת חתנים בסעודה אע"פ שהיו הקהל בשעת הנישואין ושמעו ברכת חתנים עכ"ל, וסיים בב"י וזה כדברי הרא"ש ורבינו, וכן הוא המנהג הפשוט עכ"ד הב"י, וכן הוא לדינא בשו"ע סימן סב ס"ב, וכן כתב בבית שמואל שם סק"ה, ובחלקת מחוקק סקי"ב, ובסידור דרך החיים, ובערוך השולחן סימן סב ס"ק לג, ובספר שובע שמחות (פ"א הערה נז). ועוד.

ובעיקר מח' התוס' והרמב"ם מהו פנים חדשות, כתב הקה"י (כתובות סימן ו) לבאר מח' הרמב"ם והתוס' האם זה תוספת שמחה שיש פנים חדשות, ולפי הרמב"ם הוא משום אותו אחד שלא שמע הברכות, ומשו"ה אפשר לברך, כיון שעדיין לא שמע הברכות, וכתב שם שיש להביא ראיה לדעת הפוסקים שהוא משום חידוש השמחה להחתו והכלה והמסובין טעון ז' ברכות ולא משום שהפנים חדשות לא שמעו את הברכות, שהרי כתבו בפוסקים ששבת גם נחשבת כפנים חדשות ומברכין בשבת ז' ברכות דאיתא מדרש שאמר הקב"ה על השבת פנים חדשות באו לכאן, ואטו שת גברא הוא להתחייב בברכת חתנים ובע"כ שהוא כמו הצד שהוא ריבוי שחה, ולפי"ז א"ש שהשבת חשיב פנים חדשות, וע"ע בזה בחידושי הגאון רבי ראובן גרובסקי עמ"ס כתובות סימן ט'. ושוב ראיתי שבספר בית מתתיהו חלק ב' סימן יג אות א' הביא למש"כ בתפארת יעקב אבן העזר סימן סה סקי"ג דהרמב"ם ס"ל שהפנים חדשות משום הברכה משום הכי ס"ל לדינא דשבת לא חשיבא פנים חדשות, ושכן כתב בחידושי הגרי"ז הלוי סולביצקי זל"ה עמ"ס סוטה חלק ענינים על הש"ס סימן יח דלהרמב"ם לא שייכא לומר דשבת הוי פנים חדשות, ובמש"כ בזה בשו"ת משנה הלכות ח"ג סימן קל, ובשיעורי הגר"ד פוברסקי בכתובות ח"א אות צב, ושכן כתב בספר משנת טוביה כתובות סימן יח, ובספר שערי אושר ח"א סימן פ.

והנה יש להקשות מדוע ששבת חשיבא פנים חדשות הרי בשבת אין שמחה וכמו שכתב בשו"ת התשב"ץ סימן רצח שבשבת אין דין שמחה אלא רק ביו"ט, ושכן מבואר בשיטמ"ק בכתובות דף ז ובעוד ראשונים, כן הקשה בספר שלחן העזר סימן יב סעיף יד, וכיוצא בזה הקשה בשו"ת תשובות

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

והנהגות ח"ב סימן תרמ"ו איך שבת הוי פנים חדשות משום שמחה הרי בשבת אין שמחה אלא עונש, והקשה ביותר ממש"כ ברמ"א או"ח סימן קכח סעיף מד שאין נשיאת כפיים בשבת שטרודים ואין שרויים בשמחה ורק ביו"ט יש נשיאת כפיים דשרויים בשמחה יעו"ש, הרי שבשבת אין דין שמחה, ובבית מתתיהו שם (אות ח) כתב שי"ל שאף דין שמחה מ"מ התחדש בשבת הוא פנים חדשות כמו איש, ודחוק, ואח"כ כתב שם ששאל בזה למרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א והשיב לו, שמכל מקום יש שמחת שבת כמבואר ישמחו במלכותך, ועוד ציין למש"כ ליישב בזה בשו"ת משנת יוסף חלק יאט סימן קכט שבשבת יש מנוחה ושמחה ורוחב לב האדם משום נשמה יתירה משא"כ ביו"ט דליכא שמחה, יעו"ש.

ואמנם לענ"ד י"ל דהרי לא מילתא פשיטא היא דליכא שמחה בשבת, דהרי איתא בספרי (פרשת בהעלותך פ"י פ"י) "וביום שמחתכם אלו שבתות", וכתב בב"י סימ רפ"א, מ"ש ישמחו במלכותך פירש ה"ר אביגדור כהן צדק שסמכו על מה שכתוב וביום שמחתכם ובמועדיכם וגו', ואמרו ספרי וביום שמחתכם זה שבת, ויש לומר שעל זה סמכו לומר וישמחו בכ כל ישראל מקדשי שמך עכ"ל. ובירושלמי במגילה פ"א ה"ד, יצאה שבת ששמחתו תלויה בידי שמים ע"ש, הא מוכח דיש שמחה בשבת, וע"ע בשו"ת לב חיים ח"ג סימן כז, ובספר חסידים סימן רע"א, ואמנם בתשובות הגאונים (שערי תשובה סימן ל) וז"ל: בשבת עונג כתיב בה שמחה אין כתיב מה משא"כ ביו"ט דכתיב ביה ושמחת בחגך וכתבתם לפני ה' אלוקיכם (דברים י ביב) וכן ושמחת לפני' אלהיך (שם כז ז) ע"כ, וכן עולה מהתוס' במו"ק דף כג ע"ב בד"ה מאן דאמר, שאין שמחה בשבת ע"ש, וכן ראה עוד לרבינו יונה במס' ברכות ריש פרק ג' שכתב שמכיון שאין חיוב שמחה בשבת ולכן אין חיוב אכילת בשר ושתיית יין.

וכן מוכח מדברי רש"י במס' מגילה דף כג ע"א, דאיתא שם, תניא ביו"ט מאחרין לבוא וממהרין לצאת, ובשבת ממהרין לבוא וממהרין לצאת ע"כ, ופירש"י ביו"ט מאחרין לבוא, לבית הכנסת שצריך לטרוח בסעודת יו"ט שכך מפורש במסכת סופרים (פי"ח ה"ד) וממהרין לצאת, משום שמחת יו"ט ובשבת ממהרין לבוא שכבר תיקנו הכל מערב שבת ויפה למהר ביאתן לקרוא קר"ש כוותיקין וממהרין לצאת, משום עונג שבת עכ"ל, ומוכח שבשבת אין דין שמחה, משא"כ ביו"ט, והרי גם עונג ושמחה הוא ב' דברים וכמו שאמרו במס' שבת דף סב ע"ב שהם שני ענינים נפרדים, שהרי אמרו,

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

כל מידי דאית ביה תענוג ואית ביה שמחה גזרו רבנן, אבל מידי דאית ביה תענוג ולית ביה שמחה לא גזרו רבנן ע"כ, וע"ע בשו"ת חת"ס סימן תקצ"ז.

ומ"מ יש שכתבו שאין הכוונה לדין שמחה של בשר ויין אלא לשמחת הנפש, ע"ע בתורת חיים חולין סופ"ק ובשד"ח (מערכת פאת השדה כללים אות פב) וכ"כ מהרי"ל שלהי הל' יו"ט וכן בשבו"י ח"ג סימן לא, דהיינו לענין שמחת הנפש. וממילא י"ל דסו"ס חשיב שמחה לגבי פנים חדשות.

וע"ע באילת השחר עה"ת במדבר פ"י פ"י שהביא ש"כ בספרי ותמה עליה מנליה מקורו, וע"ע בשפתי איל עמ' כח שמה ששרים בשבת ששו ושמחו, שמשמע שגם בשבת איכא מצות שמחה יעו"ש. וע"ע בספר הדר יעקב ח"ו סימן מו להגריח"ס ובאוצר השבת ח"א פתיחה סימן ב, ובשבלי הלקט (סימן פב, רפא), ובס' המנהיג (הל' שבת אות א'), באור זרוע (ח"ב שבת סי' מב).

וכן ראה עוד באבודרהם (מעריב של שבת) והטעם שנוהגים שלא ליפול בתחנה בימים אלו מפני שהם ימי שמחה ומועדי קדש וגם השבתות נקראו ימי שמחה כדאיתא בספרי (במדבר עז) וביום שמחתכם אלו השבתות, וע"ע בשו"ת דברי יציב או"ח סימן קפא אות א. וע"ע בדולה ומשקה עמ' רמב, והארכתי בכ"ז במק"א.

והנה הרמב"ם השמיט להאי דינא דשבת לא חשיב פנים חדושת אף דבמדרש איתא ששבת פנים חדשות וכמו שהביאו התוס' בכתובות, וכתב בזה בשו"ת בית מרדכי סימן סט שהקי קימ"ל בירושלמי פאה פ"ב ה"ד ובעוד דוכתי שאין למידין ההלכה ממדרש ומאגדה ומשו"ה הרמב"ם השמיט להא דהשבת חשיבא פנים חדשות יעו"ש,

וכתב שיהא נפק"מ בקטן שאם הוא מצד שמרבים בסעודה בשבילו א"כ קטן גם ייחיה נחשב כפנים חדשות, אבל אם הטעם הוא משום הברכות הרי קטן אינו בר חיובא.

והואצר הפוסקים אבן העזר סימן סב ס"ח, כתבו להבא מהתפארת יעקב בסקי"א שכתב לדקדק מדברי הרמב"ם שכתב בפ"ב דברכות הלכה י' שדין ברכת חתנים בברכת המזון כשיש פנים חדשות והוא שיהיו עשרה, ולמה לא זכר שיהיה גדולים ובני חורין כמ"ש בפ"י מהל' אישות ה"ה, ולכן כתב שנראה לומר שבודאי שבהלכות אישות דמיירי בעת החופה כל שאין שם

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

עשרה גדולים בני חורין אין מברכין, אבל כאן דלא מיירי רק לענין פנים חדשות ויש שם בלאו הכי הרבה אנשים ולא בעי לומר שרק האוכלים החדשים יהיו עשרה, וכיון שיש לענין קדושה הרבה ישראלים לא איכפת לן מה שהפנים חדשות אינם בני חורין, וציין עוד שבחידושי חת"ס עמ"ס כתובות דף ז' ע"א בסוד"ה במקהלות, כתב שבמקהלות של פנים חדשות אפילו אשה וקטן וסגי.

ואולם כתבו שם באוצר הפוסקים שבפתחי תשובה סקי"ד הביא מהזכור לאברהם ח"ב אות א' בשם השיטמ"ק בכתובות שאשה לא חשיבא נים חדשות דאין פנים חדשות אלא מי שראוי להמנות בעשרה של ברכת חתנים, וממילא לפי"ז עבדים וקטנים לא נחשבים פנים חדשות, והוקד הזכור לאברהם בקצרה בבירך את אברהם סימן עא אות לד, ובפני יצחק ח"א מערכת הברכות סימן צט, ובשו"ת משנה הלכות ח"ז סימן רמו, ושכן כתב בנימקו"י בכתובות שאשה וקטן לא הו פנים חדשות, וציין עוד לתשובות הגר"א מאיר איזרעאל אב"ד הנויאד בקורלין בקובץ המאור תמוז אב תשל"ד עמ' יא שאין חושבים אשה לפנים חדשות משום פריצות שלא תשב בין האנשים.

ובספר משמר הלוי עמ"ס כתובות דף ז' שהובא שם מכתב שכתב בזה למרן הקה"י מדוע הסתפק בספרו אם אשה וקטן נחשבים לפנים חדשות והרי בפתחי תשובה (אבן העזר סימן סב סק"ד) כתב בשם ספר זכור לאברהם שאשה וקטן אין נחשבין לפנים חדשות יעו"ש שכתב להזכור לאברהם ס"ל כשיטת הרמב"ם, אבל לדידן שאנו ס"ל כשיטת הרא"ש שהפנים חדשות הוא משום שמרבים בשבילו ממילא אין ראיה שמצרפין אשה וקטן, וע"ע בזה במעדני יו"ט אבן העזר ח"ב סימן מח' עמ' שט העיר בזה שעדיין קשה מדברי הריטב"א.

ולענין אשה חשובה, הנה לטעם של פריצות לכאורה ליכא לחלק בין אשה חשובה ללא, ואמנם לכאורה י"ל דתליא בהא דלטעם שירבו בשבילה א"כ לכאורה בעינן שמחה גם של החתן וגם של הכלה, אבל לדעת הרמב"ם והתוס' רי"ד דהוא משום שלא שמעו הברכות א"כ אפילו אשה שלא שמעה הברכות

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

ומ"מ לגבי אשה חשובה כתב בפרי האדמה ח"א פ"ב דברכות הלכה י' שאשה חשובה לא מקרי פנים חדשות ושכן כתבו בשיטמ"ק ובריטב"א בכתובות שם.

ואמנם בספר ישמח לב נישואין סימן שלט כתב מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שאש חשובה שמרבים בשבילה נחשבת לפנים חדשות, וכתב שם שאמר לו תלמיד חכם אחד ששאל למרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל הרי הריטב"א כתב שאין אשה נחשבת לפנים חדשות, והשיבו שאין פוסקים כן להלכה.

וכן לענין קטן חשוב הביאו באוצר הפוסקים שם באות ו', שמעשה היה בפנים חדשות, שהיה קטן שעדיין לא עשה בר מצוה אבל כיון שהיה חשוב בן גדולים הרבו בשבילו, דלכאורה נראה דאין מברכין דכיון דלא חזי להצטרף לקדיש וקדושה אינו ראוי לחלוק לו כבוד מצד עצמו, ומ"מ כתב דלפי מש"כ בשמחת יו"ט סימן ט' וי' ננראה שאין קפידא שרי עושין לו לעצמו חופה ומברכין כל ז' ימים.

ואולם בשו"ת יביע אומר ח"ג (סימן יא אות י) כתב להעיר ע"ד הרוח חיים שאינו מחוור כן לדינא שהרי מבואר בריטב"א שאין יכול להיות פנים חדשות, רק אם יכול להצטרף למנין של עשרה, ולכן קטן לא יכול להיות פנים חדשות, ומה שהוכיח הרוח חיים מהא שמברכין ז' ברכות בחופת קטן ליכא להביא מהא ראיה דמ"מ הרי בעינן פנים חדשות הראויות להצטרף לעשרה ומשו"ה לדינא אשה וקטן לא מצטרפים.

ובעיקר הקושיה ע"ד הקה"י מהראשונים שמבואר להדיא דקטן לא חשיב פנים חדשות, ראה בספר בית מתתיהו שם אות ב' שכתב ששאל כן להגרח"ק והשיב לו שהנדון אם זה נקרא מרבים שמחה עבורו, ויעו"ש שצייין למש"כ לדון בזה בקונטרס ידון משה ח"ד עמ' קסז.

ואמנם יש קושיה אחרת דלדעת הריטב"א דשבת הוי פנים חדשות שזהו משום תוס' שמחה וא"כ לכאורה קשה דא"כ ה"ה אשה וקטן שיהיו ראויים להצטרף לשמחה, והקשה כן בשו"ת משנת יוסף ח"ח סימן צח, וכתב ליישב שאמנם י"ל שאשה חשובה מרבה שמחה, וראיה היא שירבה מאכל בשבילה, אבל כיון שמברכים רק בעשרה צריך זה הפנים חדשות להיות ראוי להמנות לעשרה, ואי"ז סותר להטעם דפנים חדשות הוא משום שמרבים

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

שמחה, וע"ע בזה בשו"ת להורות נתן ח"י סימן קא, ובשו"ת משה הלכות ח"ז סימן רמו, ובשו"ת אבני דרך חלק ח' סימן תרסד.

ובספר בית מתתיהו שם מש"כ ליישב שכיון שהקב"ה קרא לשבת פנים חדשות ממילא חשיב פנים חדשות ושכן כתב בשו"ת רביד הזהב ח"א אבן העזר סימן א.

האם חילוני הוי פנים חדשות, ובספר בית מתתיהו ח"ב סימן יג, כתב שיש לדון בדין פנים חדשות, אם אינו שומר תורה ומצוות הוי פנים חדשות בשבע ברכות דאי נימא דפנים חדשות הוא במי שלא שמע הברכות וכיון שלא שמע מברכין, ואם לא מהני אשה וקטן שלא מצטרפים למנין עשרה ממילא ה"ה אינו שומר תורה ומצוות שלא יצטרף לזימון וכמ"ש במשנ"ב סימן קצט סק"ב, וא"כ ה"ה לענין פנים חדשות לא מצטרף, אבל אם הוא משום ריבוי השמחה שנתווסף ע"י פנים חדשות ה"ה אם אינו שומר תורה ומצוות שמוסיף שמחה מברכין עליו, וכתב שם שכתב לו הגר"ח קניבסקי שליט"א בזה"ל: אם מחלל בפרהסיא הוי כגוי עכ"ד, והיינו דרק אם נחשיב אותו לגוי אז לא חשיב פנים חדשות, ואמנם בעיקרא דהאי מילתא אם חילוני הוי כמומר או הוי כתינוקות דנשבו, תליא בפלוגתא דרבנותא, ויעו"ש עוד מה שציין בזה.

והביא בזה ששאל להגר"א שלזינגר שליט"א בעמח"ס שו"ת שואלין ודורשין האם חילוני שהוא קרוב משפחה יכול להיות פנים חדשות בשבע ברכות, וכתב לו איזה שמחה מוסיף אינו שומר תורה, וכתב לוף שמצוי הרבה שיש להם דודים או אפילו אחים אינם שומרים תורה ונמצאים עמם בקשר, בוודאי מוסיפים שמחה בכואם, וא"כ י"ל דהוי פנים חדשות, והשיב לו, וכי אם יגיע גוי לשבע ברכות ומוסיף שמחה נימא דהוי פנים חדשות, עכ"ד, ושכן כתב לו הגר"י ליברמן שליט"א שגם אם יבוא מלך לשבע ברכות דבודאי מוסיף שמחה מ"מ לא הוי פנים חדשות, והאריך בזה בשו"ת משנת יוסף חלק יב סימן קל.

ואמנם יש להעיר בזה דהא סו"ס הוי שמחה, וכתב בבית מתתיהו שמצא בשו"ת חת"ס אבן העזר סימן קכג בנידון אם מברכין כל שבעה לעוברי עבירה שנישאו, וכתב שכיון שהם בועלי נדות ואינם ראויים לברכה, איך יקבלו פניהם פנ"ח כל ז', אבל אם ימצאו ריעים כמותם לחדש פנים כל ז' יברכו להם כל ז' יעו"ש, הרי דס"ל דפנים חדשות הווי גם מי שאינו שומר

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

תורה ומצוות, ואמנם לענ"ד ליכא להוכיח מדברי החת"ס דאפש"ל דכל דברי החת"ס מייירי באנשים שימצאו להם רעים כמותם דלהם הוי שמחה, משא"כ באנשים שומרי תורה ומצוות שגם אם יבוא אינו שומר תורה ומצוות אכתי לא הוי שמחה, שירבו בשבילו, גם אם הוא אדם חשוב, אלא א"כ יהיה שר או ראש ממשלה, כמו שמצינו שהגיע למרן הגר"ע יוסף זצוק"ל ראש הממשלה וכד' לשבע ברכות. וגם בעיקר דברי החת"ס כתב שם בבית מתתיהו די"ל דהחת"ס אזיל לשיטתיה בחידושיו עמ"ס כתובות שאשה חשיבא לפנים חדשות, ואמנם אכתי איכא לחלק בין אשה לאיש. וע"ע בזה בספר בית חתנים פרק י' הערה יג.

ובשו"ת אבני דרך ח"ו סימן קפו כתב דלכאורה דלדינא שהטעם הוא משום שמרבים בשבילו ממילא נראה אף שאינו שומר תורה ומצוות יכול להיות כפנים חדשות, אם אינו מומר, ובאדם חשוב שזה מה שיהיה בדרך כלל דמייירי באדם חשוב, ומ"מ העיר שם שכ"ז היכא שיודעים שבודאות יברך על המאכלים, ויעו"ש עוד מה שהאריך בזה, וכתב שם שראה בתשובה של הגאון רבי יוסף ליברמן שליט"א בתשובה להגר"מ גבאי שליט"א מי"ד סיון תשע"ג, ס"ל שאינו דתי אינו יכול להיות פנים חדשות, משום שפנים חדשות צריך שיצטרף למניין של עשרה לתפילה, והאריך בזה בשו"ת משנת יוסף ח"ח סימן צח יעו"ש.

ולענין גר שנתגייר האם יכול להיות פנים חדשות, וכמו כן ראיתי לדון בקובץ מה טובו אוהליך יעקב חלק יז שיו"ל ע"י הגר"ג הכהן רבינוביץ שליט"א בתשובתו של הגאון ריב ישראל טויב שליט"א בעמח"ס תשובות ישראל ה"ח שנשאל ע"י הגרי"א סקוצילס שליט"א בעמח"ס אהל יעקב ושאל"ס מה הדין בגוי שהי בחתונה ואח"כ נתגייר האם בשבע ברוכת רי הוא יכול להיות פנים חדשות או לא, וכמו כן מה הדין בקטן שנתגדל, וכתב שם התשובות ישראל, שלפי הטעם שהוא להרבות השמחה שמרבין בשבילו וכמו שכתב הרא"ש וכמו שפסק בשו"ע, כיון שסו"ס הוא שמח א"כ מאי אכפת לן שהוי כקטן שנולד ואינו פנים חדשות, וכן בקטן שהגדיל לא מהני אף לשיטת הרמב"ם וכמו בקטן שהגדיל שממשיך לספור ספירת העומר בברכה הכא נמי כאן, יעו"ש עוד, אולם אכתי לענ"ד נראה דדבריו מחודשים לדינא לגבי גר שנתגייר דהא אכתי איכא שמחה שבא בתורת יהודי וגופו נשתנה והבן.

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

ושוב ראיתי עתה בבית מתתיהו (ח"ב סוף סימן יג) שכתב שהגר"ח קניבסקי שליט"א כתב לו שיתכן דהוי פנים חדשות, ואולם בקונטרס לקט שאלות המצויות ח"ג עמ' קכו כתב לדון בגוי שהשתתף בחתונה ואח"כ נתגייר האם נחשב לפנים חדשות בסעודת שבע ברכות, והשיב שלדינא עכו"ם שהשתתף בסעודת נישואין ואח"כ התגייר נחשב לפנים חדשות שקודם לכן לא נחשב לאדם כלל, ובהערה רנא ציין שכן השיב לו הגר"ח קניבסקי שליט"א, וביאר שם הדברים ע"פ דברי הגמ' בקידושין דף סב ע"ב מעיקרא בהמה והשתא דעת אחרת, והוסיף שלא דמי לעכו"ם שהגיע מחו"ל לארץ ישראל ודעתו לחזור ונתגייר כאן חייב לנהוג ביו"ט של גליות, ולא אמרינן שנחשב כקטן שנולד כאן ודעתו לעקור עצמו לחו"ל שנוהג רק יום א' של יו"ט, מכיון שבמציאות היה גר קודם בחו"ל ודעתו לחזור לשם אין לו קביעות כאן כלל.

ובשו"ת הרי יהודה אבן העזר חלק ג' סימן יא כתב שלכאורה י"ל לפי דברי הזוה"ק לגבי שבת דחשיבא פנים חדשות ה"ה לגבי, ולא עוד שהרי גופו משתנה שהרי איתא בע"ז דף לא ע"ב דעכו"ם חביל גופייהו וכיון שנתגייר מתעדן, ובבחינת מה דאיתא בגמ' ביבמות דף קג ע"ב ישראל שעמדו על הר סיני פסקו זוהמתן, וכיון שכן יש חשיבות מיוחדת ויש בו שמחה גדולה, וגם שסו"ס יש בו שמחה יתירה, ולא עוד שהרי חובה עלינו להרבות שמחה בהשתתפותו בהיותו גר, בגדר ואהבתם את הגר שהרי פנים חדשות באו לכאן יעו"ש.

ובשו"ת מעשה אפוד להגאון רבי ישראל שניאור שליט"א ח"א סו"ס קנ כתב שנשאל בכך ויתכן שהדבר תלוי בדין גר שנתגייר האם הוא כקטן שנולד דמי או לא, ולדינא בראשונים ובגדולי הפוסקים לא מצינו גילוי מפורש לזה, אבל דעת פוסקי הזמן שחשיב לפנים חדשות, שכן נראה בשו"ת ושב רפא ח"ב סימן פג, ובפירוש תפארת לשבעה שעל ספר קיצור נחלת שבעה השלם ח"ב עמ' שו, ובשם הגר"ח קניבסקי שליט"א בעמ' תצא אות ז, ובספר משנת הגר עמ' קלז, ובספר צבא מרום עמ' קמו הסתפק בזה יעו"ש, וע"ע בזה בשו"ת ושב רפא ח"א סימן נד.

ושם בקובץ מה טובו אוהליך יעקב חלק יז בעמ' רמב הביא תשובתו של הגאון רבי יעקב אפרים הכהן פארכהיימער שליט"א בעמח"ס שו"ת אורח יעקב ומו"ץ בבית המדרש גבוה ליקוד שהשיב לו, שאע"פ שגר שנתגייר גקטן שנולד דמי מ"מ אפשר שאינו מוסיף שמחה כיון שהוא כבר היה שם

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

ונשאר בצ"ע עכ"ד, ולענ"ד הא סו"ס הא אכתי היה גוי ולא היה ישראל, וממילא השתא שהוא בא יהודי וכתינוק שנולד דמי הרי יש כאן שמחה אחרת ופשוט. וכן ראיתי שם בעמ' רפ שהביא תשובתו של הגר"א נבנצל שליט"א שהשיב אחרי הגיור, ואז ממילא נקרא פנים חדשות, ושם בהערה יב הביא שכן כתב בקונטרס אפריון לשלמה (עמ' קי) שאם היה לחתן שכן עכו"ם שהשתתף בסעודת נישואין ואח"כ התגייר שנחשב לפנים חדשות משום שקודם לכן לא היה נקרא אדם, וכתב שם להביא ראיה לדברי מדברי הגמ' בקידושין דף סב ע"ב דאיתא שם, מעיקרא בהמה והשתא דעת אחרת, והוסיף שם שאם העכו"ם הגיע מחו"ל לאר"י ודעתו לחזור ובנתיים נתגייר באר"י חייב לנהוג מיד ב' יו"ט של גלויות אפילו שהוא עדיין כאן באר"י ולא אמרינן שנחשב כקטן שנולד באר"י ודעתו לעקור צמו לחו"ל שנוהג רק יום א' של יו"ט כיון שבמציאות היה קודם גר בחו"ל יעו"ש.

ואולם שם ציין הגרי"א סקוצילס שליט"א שכתב לו הגר"ש דרור שליט"א בעמח"ס בגדי הקודש בהל' גרים, מה הדין האם גוי שנמצא בתהליך התגיירות יכול להיות כפנים חדשות, כיון דסו"ס אח"כ התגייר, וכן האם אח"כ שנתגייר יכול להיות כפנים חדשות, והשיב שהרי בשו"ע אבן העזר סימן סב ס"ה מבואר שלא מברכים ברכה זו לא עבדים ולא קטנים, וה"ט דבעינן שייהו עשרה בני חורין, וממילא נראה דאינו יכול להיות פנים חדשות ויעו"ש עוד מה שהרחיב בזה

ואולם אכתי לענ"ד נראה דאין הכא נמי אם עומד להתגייר לא יכול להיות פנים חדשות, אבל אם נתגייר הא אכתי סו"ס פנים חדשות באו לכאן.

ובעמ' שכא הביא תשובת הגאון רבי חיים יוסף דוד ווייס שליט"א ראב"ד אנטווערפען ובעמח"ס שו"ת ויען דוד, וכתב לו ששאל זו נדירה מאוד, וכתב שגר שנתגייר כקטן שנולד דמי, והא דאיתא בגמ' בשבת דף פו ע"ב שגוף של נכרי משל ישראל מדאכלי שקצים ורמשים היות שכבר נזהר בעניני כשרות בודאי לא שתנה טבעו מיומיים לפני שנתגייר, ואם משום שנתגייר נתרבה הידידות הרי כבר בתשובה במק"א להוכיח מדברי הגמ' בע"ז דף י' ע"ב ששייך ידידות עם נכרי, ולטעם שמרבה הסעודה בשבילו הרי בנכרי לא מרבה בשבילו ושנתגייר נעשה חשוב יותר.

אלא דכתב שם שיש מקום לחד שלפיי"ז שמי שהיה אצל הסעודה ועלה לגדולה באמצע ימי השבע ברכות וכי יוכל להמנות עוד פעם לפנים חדשות,

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

ושם לא נשתנה מהותו ורק מוחלים עוונתיו כמבואר בירושלמי בביכורים פ"ג ה"ג, אבל מ"מ בגר שנתגייר ונשמתו נתחלפה הוי קטן שנולד.

וכתב שם שלענין קטן שנתגדל שמכיון שנתחייב במצות נשתנה מהותו, וכתב שם שלפ"ז בשוטה שפטור מן המצוות שנשתפה יחשב כפנים חדשות, והרי היא שאף שהוא אותו פרצוף מ"מ חשיב פנים חדשות כמו בשבת קודש.

והנה לענין קטן שהגדיל בתוך השבע ברכות, והשתתף בחתונה שהיה קטן האם יכול להיות תוך פנים חדשות, כתב להסתפק בזה בספר ישמח לב (סימן שלט) וכתב ששאל בזה למרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א והשיבו שלא נחשב לפנים חדשות, וכן כתב שם ששלח לשאול למרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל והשיבו שקטן שהגדיל הרי בדרך כלל אינו בגדר של מרבים בשבילו, ולכן אין שייך כלל להחשיבו לפנים חדשות [והיינו דאף דסו"ס שעתה הוא גדל, אבל מ"מ אינו שייך לגדר שמרבים בשבילו, [וגם אם בעינן מרבים בשבילו אינו פשוט כ"כ ועיי' לקמן בזה] וממילא הגדר של מרבים בשבילו יכול להשתנות, ויש לבאר דמשו"ה ס"ל למרן הגרי"ש דלא כדברי הריטב"א שאשה חשובה יכולה להיות פנים חדשות, וא"כ לכאורה ה"ה לקטן שיכול להיות פנים חדשות כל שמרבים בשבילו מפני חשיבותו, ומ"מ לא שכיח כ"כ] וכתב שם שהוסיף מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שגם באופן שהקטן הוא חשוב ומרבים בשבילו ג"כ אינו נחשב לפנים חדשות, מאחר שהוא כבר השתתף בסעודות קודמות.

ובעיקר מש"כ שם בשם הגר"ח ק שקטן שהגדיל לא חשיב פנים חדשות, בקובץ שבט הכהונה (חלק ג' ד' עמ' פג) במאמרו של הגאון רבי יצחק אוהב ציון שליט"א כתב ששאל למרן הגר"ח קניבסקי שליט"א וכתב לו שחשיב פנים חדשות, וכן כתב בספרו מצהלות חתנים סוף סימן ל', ויל"ע לדינא בדעת הגר"ח ק.

ואולם בספר בית חתנים (פרק טו הערה יט) כתב להביא דעת מרן הגר"ע יוסף זצוק"ל שחשיב פנים חדשות, והטעם כיון שבקטנותו לא היה ראוי להיות פנים חדשות, ואמנם בילקו"י פסח ח"א עמ' תרעט כתב לחקור בקטן שהגדיל אם הוי פנים חדשות, וכן העלה לדינא בשו"ת הרי יהודה ח"ג אבן העזר סימן יא, וכתב להביא שם מספר משפט הנער (עמ' קט) שדעת הראשון לציון הגר"א בקשי דורון זצ"ל שאין הקטן שהגדיל נחשב לפנים

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

חדשות יעו"ש, ואמנם לדינא נראה דאינו כן, וחשיב פנים חדשות כיון דסו"ס שבקטנותו לדינא אינו חשיב פנים חדשות, ממילא י"ל דפנים חדשות באו לכאן. [ומ"מ מה דבר מצוה חשיב פנים חדשות, אינו מוסכם לכו"ע וכמו שהו"ד מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל בקונ' פניני שבע ברכות עמ' יב שאף מעל גיל בר מצוה אין לצרף קטן לפנים חדשות כל שאין לו קצת חשיבות כמו בן של ראש ישיבה או בן של אדמו"ר וכדומה יעו"ש, ואמנם מדברי הפוסקים הנ"ל מבואר דלא בעינן שיהיה חשיבות, ואפשר דעצם זה שעשה בר מצוה בימים אלו, חשיב כבר חשיבות, והבין].

וע"ע במעשה אפור מה שציין לעוד כמה ספרים שדנו בהא, בספר הלכות והליכות בר מצוה עמ' קלז, ובספר נטעיג בריאל נישואין ח"ב פרק פז ס"ו ובשו"ת ברכת ראובן שלמה ח"ב סימן פל, ובספר משנת יהושע בר מצוה עמ' עז, ובספר דבק טוב דינים והנהגות בעניני הנישואין עמ' קכד כתב הגר"מ שטרנבוך שליט"א, שקטן שהגדיל אינו נחשב פנים כי לא מרבים בשבילו

ולענין חילוני שחזר בתשובה אם יכול להיות כפנים חדשות, הנה הבאנו מזה לעיל מהבית מתתיהו מה שהביא בזה ומה שהבאנו בזה מח' הפוסקים, ומ"מ למסקנת הדין נראה פשוט דאינו יכול להיות כפנים חדשות שהרי לא מרבים בשבילו, אלא א"כ הוא אדם חשוב כראש ממשלה וכדו', ואי נימא שחילוני אינו יכול להיות פנים חדשות, יש לדון אם עשה תשובה, וכתב לדון בזה הגרי"ח אוהב ציון שליט"א בספרו סמי דחיי (עמ' מב) שהנה איתא ביקלוט תהלים (סימן קב) על הפסוק תכתב זאת לדור אחרון, אלו הדורות שהם כמתים במעשיהם ובאים ומתפללים לפניך בראש השנה ויום הכיפורים ועושין תשובה, ואתה בורא אותם בריה חדשה, הוי ועם נברא יהלל יה עכ"ד, והביא שבספר שארית יעקב (סדר נצבים) אמרו רז"ל שע"י התשובה הקב"ה בורא אותם בריה חדשה יעו"ש, ולפ"ז ראה למהר"ש גאבעל זצ"ל בספר כלי גולה עמ"ס כתובות (דף ז' ע"ב בד"ה והוא) שכתב לבאר דברי התוס' דשבת חשיבא כפנים חדשות דאמרינן באגדה מזמור שיר ליום השבת, אמר הקב"ה פנים חדשות באו לכאן, וביאר ע"פ מה דידוע שהשבת גורם למחילת עוונות יעו"ש, ושכן כתב הגר"ח פאלאג'י בספר ברכת מועדיך לחיים עמ' שיא יעו"ש, ולפ"ז כתב לחקור במי שהיה בחתונה חילוני ובנתיים שב בתשובה שלימה האם נקרא פנים חדשות וכנכנס לעולם שכולו שבת שהא איכא ריבוי שמחה, ואין שמחה גדולה יותר מרפואת

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

הנפש מתחלואי העולם הזה, וכתב דלדינא נראה ע"פ מש"כ בספר משפט הנער בשם הגר"ע יוסף זיע"א שחשיב פנים חדשות יעו"ש, וא"כ ה"ה במי שחזר בתשובה, וסיים שם שכ"ז לפלפולא ולא למעשה, ולמעשה צ"ע,

וראיתי בקונו' יצא מחפתו להרה"ג נתן רוטמן שליט"א עמ' עב שכתב לדון עוד נפק"מ לכאורה ממח' התוס' והרמב"ם שהנה הרי בשו"ע אבן העזר סימן סה סעיף ח' כתב ששב ויו"ט נחשב פנים חדשות, ובשלמא לתוס' ששבת ויו"ט מרבים בסעודה א"ש אבל מוסיף שבת ויו"ט לפנים חדשות לשבע ברכות.

עוד נפק"מ בזה יש לומר בכה"ג שיש פנים חדשות שאין מכירו חתן, בקובץ מה טוובו אוהליך יקעב חלק יז עמ' שא הובא תשובת הפוסק הגר"י ליברמן שליט"א בעמח"ס שו"ת משנת יוסף להגרי"א סקצילס שליט"א ששאלו מה הדין בפנים חדשות היכא שאין החתן מכירו, והשיב לו שלכאורה יש לתלות שאלה זו במח' הראשונים בטעם פנים חדשות שלפי הרמב"ם פשוט שאין צריך שהחתן ידע מיהו הפנים חדשות כי העיקר שיהיה אדם שלא שמע את הברכות ויכלו לברך בשבילו, אבל לפי דעת הרא"ש צריך שיהיה אדם שבביאתו ניתוסף שמחה יתירה להחתן והכלה וא"כ באופן שאי החתן מכירו לא ניתוסף אצלו שום שמחה, ומ"מ סיים שם לדינא, שנראה שגם לפי שיטת הרא"ש יכולין לברך שאין החתן מכירו כיון שעכ"פ ניתוסף שמחה למובין ולהורי החתן והכלה והשמחה מתרבית במקום הסעודה וממילא ניתוסף שמחה גם להחתן עצמו, וכתב שם שאכן העולם נוהגין להקל בזה

ובכה"ג ששכח יעלה ויבוא האם צריך לחזור על השבע ברכות, הנה בספר בית חתנים (סימן יז) כתב להביא נפק"מ האם השבע ברכות הוא חלק מהברכת המזון אם שכח יעלה ויבוא בברכת המזון שצריך לחזור ולברך אם גם יצטרכו שוב לברך ז' ברכות, דאם נימא שהז' ברכות חלק מהברכת המזון כל שחוזר לברכת המזון א"כ הרי הוא חוזר לשבע ברכות ואם נימא שהז' ברכות הוי ברכה בפנ"ע ולא שייך לברכת המזון א"צ לחזור, וכתב, שאף אם הוי כחלק מברכת המזון מ"מ הוי כידוי שבשמו"ע דנהי דהוי כחלק מהשמו"ע מ"מ אין חוזר אף כשחוזר לשמו"ע יעו"ש.

והנה איכא עוד נפק"מ האם הפנים חדשות צריך להיות שם בשעת ברכת המזון, ותלוי במח' הרא"ש והרמב"ם, וכן כתב בספר ברכת חתנים כתב הג"ר ניסן קפלן שליט"א שיהיה עוד נפק"מ בהיכא שהפנים חדשות הלך

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

לפני ברכת המזון שלתוס' יהיה חשיב פנים חדשות כיון שהיה תוס' שמחה בסעודה אבל לפי שיטת הרמב"ם כיון שהוא משום הברכה כיון שעתה אין אדם שמחוייב בשבע ברכות ועדיין לא יצא יד"ח.

ודעת הגר"ש קלוגר בשנות חיים (סימן קה) שהפנים חדשות צריך להיות שם בשעת הברכות, משום שבעינין ברכה בשעת שמחה, וכן כתב בשו"ת האלף לך שלמה (אבן העזר סימן קז), וע"ע בספר עצי ארזים סימן סב סקי"ז, ובחלקת מחוקק שם סקי"א ובפת"ח שפ"ס קיד, ואמנם לדינא כתבו בשו"ת פעולת צדיק (ח"ב סימן פא) ובערוך השולחן (שם סעיף כז) ובשו"ת באר משה (ח"ג סימן לב אות ט), ובספר שובע שמחות (פ"א אות יב) להגה"צ רבי שריה דבילצקי זיע"א ובקובץ מבית הלוי ח"ט עמ' מג בשם מרן הגר"ש הלוי וואזנר זצוק"ל שהפנים חדשות צריך להיות בשעת ברכת המזון.

ואולם מדברי הרשב"א בכתובות דף ח' ע"א בד"ה כאן בשם התוס' נראה שהפנים חדשות אינם צריך להיות, והו"ד בזה דעת מרן פוסק הדור הגר"מ פינשטיין זצ"ל בספר אהלי ישרון (בהוספות לפרק ס"ב אות ה) שנקרא פנים חדשות, כיון דסו"ס יש ריבוי שמחה מחמתו, וכן הו"ד מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל בקונ' פניני שבע ברכות (עמ' ו) יעו"ו וכן הו"ד הגרשז"א בספר ברכת חתנים עמ' רא בהערה כ' ודעת הגרי"ש"א בספר ישמח לב עמ' רמה, ויעו"ש עוד בעמ' שפד.

ולפוסקים שאם יצאו לא אומרים, יש לדון מה הדין אם יצאו באמצע הברכות, האם ימשיכו לברך או לא, ועיין בספר בירך את אברהם (סימן עא סקל"ה) שכתב שכל מה שגומרים הברכות אף אם יצאו הפנים חדשות זהו דוקא בכה"ג אם יצאו באמצע אמירת הברכות, אבל אם יצאו קודם שהתחילו באמירת הברכות אף שהיו גם בעת ברכת המזון לא מברכים ז' ברכות. ובספר חינא וחסדא (ח"א דף קיב) כתב שאם יצאו הפנים חדשות אף שהיה באמצע הברכות אין לו להמשיך ולברך רק אם התחיל בברכה ובאמצע יצא הפנים חדשות יגמור הברכה בשלמותה, אבל שאר הברכות שאחריה ספק אם מברכין עכ"ד.

ובספר בית חתנים (פרק יח הערה לז) כתב בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שבכה"ג שאמר ברוך אתה ה' אלוקינו ויצאו הפנים חדשות יסב את הברכה לברכת אשר ברא ששון ושמחה ויסיים בה שהרי ברכת אשר ברא

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

אפשר לברך בשלשה, ואף שאין פנים חדשות. ואולם בספר מצהלות חתנים סימן כט הביא בשם הגר"ח"ק שאם יצאו באמצע הברכות יכול להמשיך לברך.

עוד נפק"מ במח' הרמב"ם והרא"ש י"ל במש"כ בעזר מקודש סימן סב סקי"א כתב שאין להפסיק בין הברכת המזון לשבע ברכות, יעו"ש, ולכאורה זה תלוי האם השבע ברכות הוא מהברכת המזון או לא, וכתב בספר בית מתתיהו (שם אות יב) שכתב לו הגר"ח קניבסקי שליט"א שראוי ליזהר שלא להפסיק בין ברכת המזון לשבע ברכות. ויש עוד להאריך בכ"ז בפנ"ע.

ונפק"מ עוד האם השבע ברכות הוא חלק מהזימון או לא, האם אפשר לצאת לפני השבע ברכות, ובשו"ת אג"מ ח"א סימן נו האריך בזה, ונפק"מ לגבי זימון בישיבות. ועיין בהערה.²

² . הנה נשאלתי באחד שמכיון שלא להצטרף לזימון בסעודת ליל שבת, מחמת שהולך מוקדם לפני שמגישים את המנה העיקרית האם צריך לכיון בכל פעם בסעודת ליל שבת, או דלמא דסגי בהא שבדעתו ללכת לפני זה ולברך לפני זה, וכיון שכן לא בעי לכיון כל פעם מחדש.

הנה מה שבחורי ישיבה מצטרפים לזימון ביחד וכפי שמנהג הישיבות שאחד מבני הישיבה בשיעורים הגבוהים מזמנים וע"י זה זימון זה יוצאים כל בני הישיבה בשב"ק, הנה בפשטות הסברא היא דכיון שסודעים יחד וממתינים זה לזה ושרים יחד ואומרים ד"ת לכולם, א"כ חשיבי כולם להצטרף ביחד לזימון, וכמו שפסקו לדינא בשו"ת אור לציון (ח"ב פרק יג י') ובספר וזאת הברכה, אולם פשוט דבישיבות שיש כמות בחורים גדולה ואין שום קשר בין השולחנות ולא שרים יחדיו וכל שולחן שגומר מברך לעצמו ולא באים לכתחילה על דעת להצטרף אף אם אכלו ביחד אינם מצטרפי לזימון, וכן הביא בספר וזאת הברכה (עמ' 133) מהגר"ח"פ שינברג והגרשז"א, וכן כתב הגר"ד יוסף בהלכה ברורה (סימן קצה סעיף ו') ומ"מ נראה דאיכא חובת זימון ביניהם כלומר לכל קבוצה בפני עצמה, ומ"מ כיון דלענין שבת הוא יותר חמור, אבל מ"מ הנה יש שנקטו דמהני לחשוב דלא רוצה להצטרף לזימון.

ובשו"ת תשובות והנהגות ח"ה שהביא בזה דעות הפוסקים דמהני מה שבדעתו שלא להצטרף, ע"ש שדן לענין חתונות, ואין הספר תח"י לעת עתה, אך כתב שם שאם יכול לעשות זימון של ג' שפיר דמי, וכן נקט גם לדינא בספר אשרי האיש (ח"א עמ' ריג) שכתב שאפשר להתנות בדעתו שאינו מצטרף כגון בחתונות ע"ש.

והנה נראה לומר דבכה"ג כבר מצינו שנחלקו באחרונים לענין צירוף בדעתם להצטרף האם צריך דעת בכל סעודה או שסגי בפעם אחת, דנה בהליכות עולם (ח"ב עמ' נב) נקט מרן הגרע"י שאין צריך להתנות כן בכל סעודה אלא עצם זה שבדעתם להצטרף מתחילה סגי, וכן כתב בברכת ה' (ח"ב פרק י' סעיף יז) ע"ש, אולם בשו"ת שערי עזרה (סימן יא) דלא מהני תנאי של פעם אחת

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

לכל הסעודות מאחר שיש הפסק והיסח הדעת בנתיים ע"ש, וא"כ נראה דהכא נמי תליא בהאי פלוגתא.

ומ"מ נראה דסגי בפעם אחת דעצם זה שאינו אוכ ל עם בני הישיבה את המנה העיקרית, בע"כ דמעיקרא דעתו לאכול בפ"ע ולא להצטרף לזימון ואיכא כאן כעין אומדנא דמוכח דאין בכלל בדעתו להצטרף אליהם לענין זימון, ולכן סגי בהא.

וכמו כן לענין בחורים שבסעודה שלישית ישר אחרי שאוכלים כזית המוציא מברכים והולכים ללמוד ועושים כן בקביעות, מחמת שרגילות בני הישיבות להאריך בסעודה שלישית רעואדרעוין והוא רוצה לנצל את הזמן ללמוד, סגי בהא שדעתו לכך.

ועוד בענין זה כתבתי במק"א: לכבוד הרה"ג בנימין ראובן שלזינגר שליט"א מח"ס מנחת בנימין, וגיליון מן הבאר, קבלתי שאלת אח כת"ר הבה"ח יהודה אריה נ"ו לענין בחורים בחדר האוכל האם מצטרפים זה לזה בזימון, והאם מצטרפים לזימון של עשרה או דלמא כיון שיושבים בשולחנות בפני עצמם ובכל שולחן אין עשרה אין הם מצטרפים.

בשו"ע סימן קצג סעיף ב' כתב, אפילו לא הקבעו מתחלה כלם לאכול יחד, אלא שהשנים קבעו ואח"כ בא השלישי וקבע עמהם, או שאחד קבע תחלה ואח"כ קבעו השנים עמו, אינם רשאים לחלק כיון שהם קבועים יחד בגמר האכילה, ומכל מקום אם יאכל עמהם בלא קבע רשאים לחלק, אלא א"כ הוא שמש, וברמ"א שם הוסיף, ומכל מקום אפילו כל מקום שרשאים לחלק, עדיף טפי לזמן משום דברב עם הדרת מלך,

ובסעף ד' כתב השו"ע, שלשה שישבו לאכול וברכו ברכת המוציא אפילו אכלו כל אחד מכרו ואפילו לא אכלו כזית פת אינם רשאים להיחלק, וביאר במשנ"ב סקכ"ח, הינו אפילו רוצה לגמור סעודתו קדם שיגמרו האחרים כיון שהחייב של זימון חל עליו כבר בהתחלת אכילה שלו, ובגדר ההתחלה ביחד, בשו"ת אז נדברו (ח"ז סימן סב) שדוקא אם בירכו המוציא ביחד, מיקרי שהתחילו ביחד, וכן מבואר בס' בברכת ה' (ח"ב פרק ו' ס"ח) שצריך שיברכו ביחד ובוזה סגי אף אם יטעמו אפילו משהו, ובשו"ת אור לציון (ח"ב בביאורים לתשובה י') כתב שאפילו אם נוטלים את ידיהם באותה שעה מיקרי שהתחילו ביחד, וכה"ג כתב בס' וזאת הברכה (עמ' 131) בשם הגר"ח פ' שיינברג שבכה"ג שנטלו ביחד נחשב כהתחילו ביחד אף שלא אכלו מהפת באותו זמן, ואולם שם הביא בשם מרן הגריש"א שאפילו אם הצטרפו ביחד בכזית הראשון נקרא צירוף.

והנה בני"ד בשו"ת באר (ח"ג סימן לב אות ח) נשאל בזה, והעלה לדינא דחשיבי שנכנסו על מנת לאכול הסעודה יחד אפילו שסועדים בכמה שולחנות, וכן כתב לדינא בשו"ת מנחת שלמה (ח"ב סימן ד' אות כ) לענין חדרי האוכל של ישיבות, שכל היושבים לאכול ביחד באותה שעה אע"פ שכל אחד אוכל מכיכרו, חשיב שהתנו מעיקרא שדעתם לאכול ביחד ולכן מצטרפים לזימון, וכן כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ח סימן י' אות ג) וכן הו"ד מרן הגריש"א בס' אשרי האיש (ח"א עמ' ריד), וכן כתב בשו"ת אז נדברו (ח"ז סימן נו) שישבו נחשבים כמו בעל הבית האוכל עם בני ביתו שמצטרפים כיון שכולם שייכים לסעודה בהוצאות ובשאר דברים, יעו"ש. וכן הו"ד הגר"ח ק' במשנ"ב דרשו (סימן קצג הערה 19), וכ"כ הגר"ד יוסף שליט"א בהלכה ברורה (סימן קצה ס"ו) וכתב שם הטעם שישבתם בשולחנות נפרדים אינה משום שאינם רוצים לשבת ביחד, אלא משום שא"א שישבו כולם בשולחן אחדף ואדרבה מעיקרא דעתם לשבת ביחד.

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

ועוד נפק"מ י"ל בכה"ג שהיו החתן והכלה בחדר יחוד דלכאורה אם הוא משום ריבוי שמחה סו"ס הרי לא ראו אותם החתן והכלה, ואמנם בשו"ת אבני דרך חלק ח סימן תרסה נשאל באורח שהגיע לחתונה ואז היו הכלה בחדר יחוד והאורח אכל מסעודת הנישואין באולם, ועד שהחתן והכלה יצאו מהחדר יחוד האורח נאלץ לעזוב את האולם האם יכול להיות פנים חדשות ביום אחר, וכתב שלדינא הפוסקים כתבו שעצם האכילה במקום שהוכן לשמחת חתן וכלה חשיב השתפפות בשמחה ושכן מבואר מדברי המנהיג בהלכות אירוסין ונישואין, ושכן נראה לדייק מדברי השו"ע אבן העזר סימן סב ס"א ושכן כתב לדינא בשולחן העזר סימן יב ג' ובשובע שמחות א' הי"א ובנטעי גבריאל פרק פו ה"ג, ובשו"ת משנה הלכות חלק יז חלק אבן העזר סימן נח, ולענ"ד קשה הא אכתי אף שאכל סו"ס לא ראה את החתן, עוד יש לעיין דתלוי בגדר כל הנהגה מסעודת חתן ואינו משמחו, די"א שגם אם לא ראה את החתן שפיר דמי כיון דסו"ס השתתף בשמחה. ויש שהחמירו בזה, ובמק"א הארכתי בזה.

ואולם בשו"ת אור לציון (ח"ב עמ' קיד) כתב שאף אם נכנסים לאכול באותה שעה לכתחילה צריכים לקבוע עצמם לזימון, וטעמו שהרי דעת מרן השו"ע סימן קצה ס"א ששתי חבורות שאוכלות בבית אחד אינן מצטרפות לזימון, אפילו נמצאים באותו חדר ורואים אלו את אלו א"כ נכנסו מתחילה על דעת להצטרף, ובחורים האוכלים בחדר האוכל של הישיבה אפשר שכיון שכל אחד נכנס ואוכל והולך, י"ל שלא חשיב שקבעו עצמם לאכול ביחד, ולכן לצאת מידי ספק צריכים לקבוע עצמם בתחילת הסעודה, ואם לא עשו כן, אף שיוכלו לזמן בלא שם מ"מ אם הם עשרה אפילו אם בשלחן אחד אין להם לזמן בשם שמספק אין להוציא שם שמים, כיון שיש חשש שמא אינם חייבים בזימון, וכן כתב בילקו"י (ח"ג עמ' שעה) שצריך שיאמרו בפירוש שאוכלים על דעת להצטרף לזימון בעשרה יעו"ש, ואולם בשבת שאני שהרי כל הבחורים ממתנים זה לזה.

ואני לענ"ד היה נראה דאפילו בשבת אינם מצטרפים, שהרי יש הרבה בחורים שאוכלים לעצמם ואוכלים מהרה לבית המדרש ללמוד, וכן מצוי בכמה ישיבות שכל האוכל כבר מוגש ונמצא כבר ישר בתחילת הסעודה, וגם אין מקום לכולם וכל אחד הולך ואוכל שלא נראה שיש חיוב זימון, ומ"מ נראה דהכל תלוי לפי הישיבות. וכה"ג מצאתי שכתב כן בס' תורת הישיבה (עמ' קד) שבישיבות שיש כמות בחורים גדולה ואין שום קשר בין השולחנות ולא שרים יחדיו וכל שולחן שגומר מברך לעצמו, ולא באים לכתחילה על דעת להצטרף אף אם אכלו בזמן אחד אינם מצטרפים לזימון אף בשבתות. ויש לדון לפי האול"צ מה הדין שיש בכל שולחן שמונה בחורים, אבל השולחנות מחוברים, ע"י מפה, האם חשיב שולחן אחד או דלמא כיון שלכל שולחן יש קערה בפנ"ע ושאני, ויל"ע עוד. ולענין ישיבה שסעודות שבת שם הכל ביחד וכו', אבל ישנם בחורים שלא רוצים להצטרף, כבר כתבתי בזה בעבר תשובה באריכות ששפיר דמי לא להצטרף. ולברך בפנ"ע.

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

וכה"ג ראה בקובץ מה טובו אוהליך יעקב חלק יז עמ' שלה במאמרו של הגר"מ פריד שליט"א שכתב לדון בגדר פנים חדשות בחתונה שהיתה בבעלזא שלמחרת החתונה נערך שבע ברכות מצומצם במסגרת משפחתית והנה אחד הממזונים שהגיע העלה סברא שהוא יכול להיות כפנים חדשות שכיון שמה שהגיע אתמול לחתונה הגיע רק לכבוד כ"ק האדמו"ר מבעלזא שליט"א וגם לא נגרמה לו כל שמחה מהשתתפות שלו שהרי הוא לא הבחין בו מתוך אלפי החסידים שהיו שם, ועכשיו הוא יושב ליד החתן ומשמחו וממילא יכול להיות בשבע בברכות כפנים חדשות, והביא שם ששאל השאלה הנ"ל את מרן פוסק הדור הגרי"ש אלישיב זצוק"ל ואמר לו שגם בשמחה המונית של חסידות גדולה כדוגמת בעלזא יש לחתן שמחה מהשתתפותו של כל אחד ואע"פ שאינו מבחין כולם ואינו מכיר את כולם, מכל מקום ריבוי האנשים יוצר את המצב ואת האוירה המורממת של חתונה שכל החסידות משתתפת בה ולכן כל אחד ואחד מהמשתתפים נקרא ששימח את החתן ואת הכלה ושוב אינו יכול להחשב כפנים חדשות בימי השבע הברכות וכתב שם שכדבריו הורו כל הפוסקים. עכת"ד, וי"ל דה"ה לדידן אף בכה"ג שהחתן והכלה היו בחדר יחוד.³

אם צריך שהפנים חדשות יאכלו בסעודה

והנה נחלקו בראשונים האם צריך שהפנים חדשות יאכלו בסעודה או לא, שכתב בזה הראב"ד בשו"ת תמים דעים (סימן קפט) שאין צריך שיאכלו יעו"ש בכ"ד, ובראשונים שהביאו לזה ראייה מהמסכת סופרים (פרק יט הלכה ט) שאיתא שם בזה"ל: ונהגו רבותינו לומר בבקר ברכת חתנים על הכוס בעשרה ובפנים חדשות כל שבעה, וכן בערב קודם סעודה עכ"ד,

³. ובעמ' שלו הביא מהגאון רבי שמאי קהת הכהן גראס שליט"א ששאל את מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל מה יעשו במקום שאין פנים חדשות האם יבטלו את אמירת השבע ברכות, והשיב הגרי"ש אלישיב שהחתן ידרוש בדברי תורה ויש לסמוך בענין זה על הפסק של החת"ס שאפשר לברך שבע ברכות שהחתן דורש בדברי תורה, וכתב שם שחזר הרב השואל ואמר להגרי"ש"א שחיפש בכל תשובות חתם סופר ולא מנצא שכתב כן בשום מקום, והשיב לו הגרי"ש"א שאכן דברי החת"ס אינם נמצאים בתשובות החת"ס אלא בחידושיו למס' כתובות דף ז ע"א וחזר הרב השואל והקשה וכי אפשר לסמוך במקום ספק ברכות על דברים שהחת"ס כתב אותם כחידושים על הש"ס ולא כפסק הלכה למעשה, והשיב לו הגרי"ש"א שמכיון שהחת"ס כתב כדברים האלה אין נפק"מ אם כתב כאן בתשובות או בחידושי הש"ס ואין לזוז מדבריו הקדושים להלכה למעשה.

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

ואמנם לענ"ד מהמסכת סופרים אין ראיה, דאפשר דס"ל כמו שיטת הרמב"ם שהפנים חדשות הם בשביל השמיעה, ועוד אפש"ל דאין ראיה דעיקר הכוונה הוא שאח"כ יש סעודה, וממילא סו"ס הוא משום הסעודה דחשיב פנים חדשות שמרבים בשבילם.

ומ"מ כדעת הראב"ד כן כתב בחידושי הרשב"א בכתובות שם, וז"ל: שאם בא שם אדם בשעת ברכה, ולא נכנס שם כל ימי המשתה מברכין שבע ברכות אע"פ שלא אכל שם עכשיו, וברכת חתנים כל שבעה בין בשעת אכילה בין שלא בשעת אכילה, כל שמתאספין שם לשמח את החתן, וכן היא במס' סופרים עכ"ד, וכן כתב בחידושי הריטב"א בכתובות דף ז' ע"ב וז"ל: וכל שהוא פנים חדשות אע"פ שבא לאחר הסעודה ולא אכל שם מברכין בשבילו ברכת חתנים וכן הסכימו רבותינו עכ"ד, וכן כתב בספר השולחן (הלכות סעודה שער ה) יש מפרשים ז"ל שאומרים שאין מברכין ברכות אלו אלא כשפנים חדשות אוכלים שם, ואיננו נכון אלא כל זמן שהם מתאספים לשמח את החתן ואת הכלה, מברכין אותן ואפילו שלא בשעת אכילה, וכן כתב בספר אוהל מועד (שער הברכות דרך ט')

וכן יש להוכיח ממש"כ בטור להביא שהמנהג שנהגו בשבת בבוקר אחר בית הכנסת לילך לבית החתן לברך ז' ברכות אפילו שלא בשעת הסעודה, וכמ"ש אביו הרא"ש בכתובות פ"א סימן יג בשם רב האי גאון, ושכן מבואר מדברי הרמב"ן

ואמנם מדברי הרמ"ם בהל' ברכות שכתב דין רכת חתנים בהלכות ברכת המזון נראה דאינו אלא בסעודה, וממילא נראה שצריך שהפנים חדושת יאכלו בסעודה ויתחייבו בברכת המזון, [ואמנם לדינא יש חולקים בזה, ועיין לקמן] וכן נראה להוכיח מדברי התוס' בפסחים דף קב ע"ב בד"ה שאין, שכתבו שרבינו משוללם היה מברך ברכת המזון וז' ברכות על כוס אחת ולא חשיב כעושה חבילות חבילות דהכא חדא מילת היא דברכת המזון גורם לברכת נישואין, ומוכח דס"ל לרבינו משולם שאין לברך ז' ברכות אלא בסעודה, ובשו"ע סימן סב סעיף ז' כתב להביא דברי רבינו משולם וז"ל: ברכה זו שמוסיפים בבית חתנים היא ברכה אחרונה מז' ברכות שהיא ברכת אשר ברא, במה דברים אמורים כשהיו האוכלים הם שעמדו בברכת הנשואין ושמעו הברכות, אבל אם היו האוכלים אחרים ולא שמעו ברכת נשואין בשעת נישואין מברכים בשבילם אחר ברכת המזון ז' ברכות כדרך שמברכים

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

בשעת נישואין והא שיהיו י' וחתן מן המנין וי"א שאפילו היו בשעת החופה ושמעו הברכות אם לא אכלו שם עד עתה מקרי פנים חדשות ומברכים בשבילם ז' ברכות אחר ברכת המזון, וכן פשט המנהג, עכ"ד, ומוכח שכן המנהג לדינא.

ואמנם ברמ"א שם כתב לדינא, וי"א דאם היו שם פנים חדשות אע"פ שאין אוכלין שם מברכך בשבילם לילה ויום, עכ"ד, ומקור דבריו משיטת הר"ן, ובב"ח על הטור שם כתב להביא ראיה ממש"כ בתוס' דשבת הוי פנים חדשות שדרך להרבות שמחה ומנות והרי שאין הפנים חדשות תליא באכילה בפועל אלא במה שתחדש דבר של חשיבות להרבות בשבילו, וכן כתב בתפארת יעקב שם על השו"ע סקי"ב שבע"כ מה דשבת הוי פנים חדשות ואין השבת מאוכלי הסעודה ומ"מ הוי פנים חדשות ובע"כ גם אם לא אכל הפנים חדשות מברכין משום שע"י נוסף שמחה בסעודה יעו"ש, וכן כתב לדינא בשו"ת האלף לך שלמה (או"ח סימן צג) שגם אם לא אכלו פת הוי פנים חדשות שעכ"פ הרי החתן והכלה שמחים ע"י בואם יעו"ש, וכן כתב בסידור דרך החיים (קיצור שו"ע סימן קמט ס"ה). וע"ע בשו"ת פעולת צדיק ח"ג סימן רנב כתב שהמנהג בתימן לברך גם בלא סעודה.

אבל בשו"ת מהרי"ט צהלון (סימן עא) כתב שהרמב"ן שכתב הר"ן בשמו שאע"פ שאין אוכל מברכין זהו כשיטת הרמב"ם דהעיקר תלוי בשמיעה וממילא אף שאינו אוכל הוי פנים חדשות, אבל לשיטת הרא"ש דתליא באכילה ודאי שהפנים חדשות צריכים לאכול בסעודה יעו"ש, וגם שהרי שיטת הרמב"ן כשיטת הרא"ש דתליא באכילה.

האם צריך לדינא פנים חדשות שירבו בשבילו

הנה מדברי הרא"ש מוכח לדינא דבעינן שירבו בשבילו, וכן מבואר מדברי התוס' בכתובות שם, ומדברי הטור שם, והרבינו ירוחם, והמרדכי (כתובות סימן רמז) וז"ל: אומר ר"ת פנים חדשות קרוי אדם חשוב שהוא כבוד החתן ודרך להרבות בשבילו עכ"ד, וכן מבואר מעוד ראשונים.

ואמנם בשיטמ"ק בכתובות דף ז' ע"ב כתב, בזה"ל: משמע מלשון רש"י דלא בעי בני אדם המרבים בשבילם, תדע דהא משמע דלא בעינן שידעו בני

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

הסעודה מהבאים כדי שיכינו יותר בעבורם דאין הברכה תלוי ברבו הסעודה, אלא אפילו לא באו אל המשתה, אלא פתאום ולא הרבו בשבילם מידי אפילו הכי פשיטא ודאי דמברכין וכיון שכן מה לי הראויין להרבות בשבילם או אינם ראויין ואפשר שזהו שכתב רש"י והוא שבאו אל המשתה עכ"ד, וכן נראה לכאורה מדברי הרמב"ם דלא בעינן שירבו בשבילם, ואמנם לפי הרמב"ם לא משנה מידי דהרי שיטת הרמב"ם שהפנים חדשות הוא משום שלא שמעו הברכות ואינו עניין לסעודה כלל ועיקר, וראה בשו"ת מים עמוקים (ח"ב סימן מו) שכתב, שלדעת הרמב"ם הברכות הם בשביל אותם שלא שמעו את הברכות בחופה, שהרי בשביל שמחת חתן וכלה סגי בברכה אחרונה והיא נקראת ברכת חתנים, ולפי"ז אין צריך שירבו בשבילם וכמו שכתבו בתוס' יעו"ש, וכן כתב בערוך השולחן סימן סב סעיף כו יעו"ש

ובשו"ע סימן סב ס"ח כתב, לדינא, י"א שאינם נקראים פנים חדשות אלא א"כ הם בני אדם שמרבים בשבילם עכ"ד, והנה מדברי השו"ע דכתב י"א היינו דיש לחוש לכך אבל אינו לדינא, וכמו שכתבו בכללי הפוסקים, עין בעין יצחק,

ובתפארת יעקב שם סקי"א כתב דבעינן שירבו בשבילם באמת, ואמנם בספר אבני משפט (אבן העזר סימן סב סק"ו) כתב להוכיח מדברי התוס' דשבת הוי פנים חדשות ואף שמרבים בשביל שבת מ"מ אי"ז בכלל מרבים בשבילם שמרבה בשבילו היינו שמרבה שהוא יאכל או בשביל שמחת נישואין, אבל מה שמרביין לכבוד שבת אי"ז בשביל סעודת נישואין יעו"ש,

ולענין אנשים שמזדמנים במקרה שבאים לאסוף צדקה או שבאים לאכול מחמת עניותם וכל כיוצא בזה, כתב בספר חינוך וחסדא (ח"א דף קיא ע"א) שהמנהג לברך ז' ברכות אפילו על סתם אורחים שלא באו מחמת החתונה, ואפלו אם זרים ובמקרה סעדו שם, וכם יש לברך אפילו הפנים חדשות הם בני אדם עניים יעו"ש, והו"ד לדינא בשו"ת יביע אומר ח"ג אבן העזר סימן יא סוף אות ה' יעו"ש, וכן כתב לדינא בילקו"י חו"ק עמ' שיח יעו"ש

ואולם בשו"ת רב פעלים ח"ד אבן העזר סימן ו' שצריך לפנים חדשות אנשים חשובים ולא בזויין, ולכן אותם האנשים הבזויין שבני החופה קצין בהם ויושבין על שולחן לאכול על אפם ועל חמתם כל אלו אינם נחשבים לפנים חדשות לברך עבורם יעו"ש, וכן כתב בבא"ח שנה א' פרשת שופטים הט"ו כתב שטוב לחזר אחר בני אדם חשובים שמרבים בשבילם.

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

ואמנם בשו"ת קנין תורה ח"ב סימן קמא כתב שהרי לא הוזכר בשו"ע שיהא אדם חשוב ולענין הסיבה הרי כתב בשו"ע סימן תעב שכולם נקראים חשובים, ורק קבצנים לא מהני לפנים חדשות

ובשלחן העזר סימן יב ס"א בהערה סק"ח כתב שצריך להתיישב על מה סומכין העולם לקחת לפנים חדשות אדם מהשוק אע"פ שאין שמחין בביאתו וגם אין ראוי להרבות בשבילו יעו"ש וכן כתב בשו"ת הרב"ד סו"ס עג שאם הפנים חדשות בא לכבוד החתן אז מברכים בשבילו, ואם באו במקרה לא חשיב פנים חדשות יעו"ש, ולדבריו הוא חידוש דצריך שירבו בשבילו, וע"ע במש"כ בזה בשדי חמד (מערכת ברכות סו"ס ג).

ולדינא כתב בזה בילקו"י (חו"ק פרק א הערה ל) שהיום נתפשט המנהג שאין מקפידים להצריך אדם חשוב שמרבים סעודה בשבילו, וסמוכים על הפוסקים שא"צ פנים חדשות שמרבים סעודה בשבילו

ועוד כתב לבאר בהא בשו"ת תשובת והנהגות ח"ב סימן תרמה שסומכים על הפוסקים שס"ל שאין צריך לפנים חדשות שירבו בשבילו, וז"ל: אולם כיום נתפשט המנהג שלא מקפידים על כך להצריך דוקא אדם חשוב שמרבים בסעודה בשבילו, עיין בשו"ע שמחות פ"א הערה ל"ו, ויש שכתבו הטעם שסומכין על הפוסקים דס"ל דאין צריך לפנים חדשות מרבין בסעודה בשבילו, [עיין בשיטמ"ק כתובות ז' ע"ב לדעת רש"י, וע"ע בשד"ח מערכת ברכות סוס"י ג].

עוד טעם כתב בזה, בזה"ל: עוד שמעתי טעם להקל דמה שצריך פנים חדשות הוא רק כשעשו הסעודה בבית החתן וכמו שנהגו בזמנם וכמבואר בגמרא כתובות (ז ב) שמברכין בבית חתנים כל שבעה ואז צריך פנים חדשות לרבוני שמחה, אבל כאן שכל השמחה וצורת הסעודה נעשית לשמחת חתן וכלה, וההזמנה עם הכיבוד היא גופא שמחה מיוחדת לא צריך פנים חדשות (וכעין זה מה שפירשו התוס' בכתובות ז. דבשבת ויו"ט אין צריך פנים חדשות כיון שמרבים לכבוד השבת בשמחה ובסעודה, ובנידון דידן עדיף), ועיין תוס' סוכה (כה: ד"ה אין שמחה אלא בחופה) שדנו אם לברך שלא במקום חופה, ומנהג דילן לברך, ויתכן דצורת הסעודה משהו לה כבית חתנים, ויש לומר דלא צריך בזה פנים חדשות לרבוני שמחה, מיהו לשיטת הרמב"ם מה שבפנים חדשות מברכין בשבילם היינו שלא שמעו את הברכות, ולדידיה לא צריך אדם שמרבה שמחה, אבל לע"ד אין מנהגנו

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

כשיטת הרמב"ם ולא נהגו כמותו, שלדידיה גם שבת לא מועיל כפנים חדשות, ואילו אנן קי"ל בשו"ע דבשבת אין צריך פנים חדשות, אכן כיון שפשטות הפוסקים משמע שצריך תמיד פנים חדשות, לכן ראוי להקפיד ולדאוג להביא פנים חדשות שמביאים רבוי שמחה שאז אין חשש כלל בהברכה.

ושמעתי שהגה"ק רבי נתן אדלר זצ"ל נמנע בימי השבוע לברך שבע ברכות מחשש ברכה לבטלה, שצריך דוקא אנשים המשמחין לפנים חדשות. מיהו כאמור אנו נוהגין להקל, ולמבואר היינו כיון שאינו סעודה רגילה הנה עצם הסעודה הוי חידוש לשמחה, ואף חידוש זה חשיב פנים חדשות, ורבוי שמחה מועיל כה"ג אף שאינו לבד סיבה לשמח וצ"ב. (ובמק"א הבאתי דלשיטת הרמב"ם שפנים חדשות היינו שעדיין לא שמעו הברכות, יש לזוהר מאד שהפנים חדשות ישמעו לצאת הברכה, שעיקר הברכה בגללם). עכ"ד.

ובספר ישמח לב (סימן שמט) כתב ששמע מחכ"א ששאל למרן גהרשז"א במעשה שלא היו פנים חדשות בסעודה אולם היה שם מלצר ששימר בסעודה והוא יהודי שומר תורה ומצוות וקובע עתים לתורה ובסוף הסעודה השיבו אותו כדי שיוכלו לברך שבע ברכות, ואמר מרן הגרשז"א שאינו מועיל, וסיפר החזו"א זצ"ל היה פעם בסעודת שבע ברכות והיו שם רק תשעה אנשים ולא יכלו לברך שבע ברכות ולפתע דפק שם מקבץ נדבות, וכשראוהו שמחו כולם שודאי מהשמים שלחו להם לצורך השבוע ברכות והיה שם אחד מגדולי המשגיחים בדור הקודם והתחיל חדבר בשבח עם ישראל שחביב אדם שנברא בצלם וכו' והארי בזה, ואמר לו מרן החזו"א שדרשה זו יאמר לנשים במטבח ונראה אם ירכו בסעודה בשבילו בודאי שלא וא"כ א"א לברך שבע ברכות, ואח"כ כנס ראש ישיבת אור ישראל הגר"י ניימן זצ"ל ואז אמר החזו"א שאפשר לברך שבע ברכות.

ובחוט שני ריבית עמ' קנג ג"כ כתב משם החזו"א שלא מהני לקחת עני לפנים חדשות שאין מרבים בשבילו, יעו"ש, ובספר מעשה איש ח"ג עמ' קנג, וכן כתב בבית מתתיהו שם אות י' שכתב לו הגר"ח"ק שעני מהני לפנים חדשות רק עם שמחים עמו.

וכן הביא שם שהורה מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שהגדרה שאדן חשוב שמרבים בשבילו הוא שאם היה בא לבית חברו ביום רגיל אז היו עושים

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

עבורו אוכל יותר מיוחד, ולא מסתפקים באוכל הרגיל שיש עבור בני הבית וזה נקרא שמרבים בשבילו.

וכן הביא שם ששאל למרן הגר"ח קניבסקי שליט"א בעני שבא לבקש צדקה ויושב ואוכל בסעודת שבע ברכות האם ניתן להחשיבו לפנים חדשות, וכן מה הדין בפועל שמגיש את המנות למסובין האם נחשב לפנים חדשות, וענה לו הגר"ח ק"ב ז"ל: פנים חדשות הוא דוקא שמרבים בשבילו, [ויעו"ש עוד שכתב ששאל להגר"ח ק"ב שליט"א במקום שאין פנים חדשות האם יכולים לקרוא לאגם שהוא אבל, שיכנס רק לברכת המזון ולא יאכל שם כלל, והשיב הגר"ח ק"ב שמתסברא שלא, ועוד שאל להגר"ח ק"ב שליט"א במקום שאבל משתתף בסעודת שבע ברכות ללא הוראת היתר או שטועה שמותר האם ניתן להחשיבו לפנים חדשות, והשיב יתכן שלא עכ"ד, והיינו דסו"ס לא מרבים בשבילו, אף שהוא חושב שמותר]. ואמנם בשו"ת פעולת צדיק (ח"ג סימן רנב) כתב דאם לא הוי ברכה לבטלה יעו"ש, ולדינא נראה דיש לחוד בהא לסב"ל, ויש להחמיר שיש אדם חשוב שמרבים בשבילו.

האם צריך שהפנים חדשות יהיו מוכרים לחתן

הנה יש לדון בהא דבעינן פנים חדשות, דלכאורה בעינן דוקא שהפנים חדשות יהיו מוכרות לחתן לכאורה, ובשו"ת תשובות והנהכות (ח"ב סימן תרמה) כתב הגר"מ שטנרבוך שליט"א שפנים חדשות חשיבי אפילו שאינם מוכרים לחתן אלא או להורי החתן או להורי הכלה, וכתב בזה דיש להקל חדא שאין צריך להרבות בסעודה לצורך הפנים חדשות, ועוד יש להקל שמה שצריך פנים חדשות הוא רק כשעשו הסעודה בבית החתן וכמו שנהגו בזמנם, אבל כאן שכל השמחה וצורת הסעודה נעשית לשמחת חתן וכלה, ולא צריך פנים חדשות, אבל כיון שפשטות הפוסקים משמע שצריך תמיד פנים חדשות שמביאים ריבוי שמחה, שאז אין חשש כלל, והוסיף שהגה"ק רבי נתן אדלר זצ"ל נמנע בימי השבע ברכות לברך שבע ברכות מחשש ברכה לבטלה, מפני שצריך דוקא אנשים המשמחים לפנים חדשות. וע"ע במש"כ בח"ד סימן רפז, שכתב שבסעודה שלישית שדורשים בד"ת, יש לסמוך על פנים חדשות ואפילו ארחי ופרחי, יעו"ש, ומ"מ הוא דוקא בסעודה שלישית,

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

האם מי שאכל מהבר לפני החופה או אחרי החופה יכול להיות פנים חדשות

ויש לדון עוד כמה שנוהגים שיש קבלת פנים עם בר לפני החופה, והיה אחד שהשתתף בחופה ובקבלת פנים ואכל שם, אבל לא השתתף בסעודה האם הוא יכול להיות לפנים חדשות.

ובחו"ל נוהגים שיש בר גם אחרי החופה, ויש קצת ריקודים, ואז מגיעים כל הידידים והחברים של המשפחות, ועושים ריקודים כחצי שעה, ורק בערב בשעה שמונה יש סעודה, ובנתיים יש הספק של כמה שעות, האם מי שאכל מהבר שאחרי החופה יכול להיות כפנים חדשות. [והשאלה הנ"ל נשאלתי ג"כ מידידי הנ"ל]

ומצאתי שכתב בזה בשו"ת באר משה (ח"ב סימן קיט) שכתב, שמי שאכל פת בסעודה שנערכה לכבוד החתן והכלה בין בסעודת החתונה בין אח"כ אינו יכול להשתתף כפנים חדשות, אבל אם השתתף או אוכל בקבלת פנים שלפני החופה או אחרי החופה, אם אכל מזונות או שתה יין יכול להשתתף כפנים חדשות, יעו"ש עוד בכ"ד, וכן הובא דעת הגר"צ אבא שאול זצ"ל בבית חתנים (פרק טו הערה יג), ומ"מ אם הסתפק שם בבית חתנים מה הדין אכל פת הבאה בכיסנין, ונשאר לדינא בצ"ע, וכתב שם, שבכה"ג שאחד מהפנים חדשו אכל בסעודת החופה פת הבאה בכיסנין והשני לא אכל שם, יש מקום להקל ולברך ז' ברכות שהרי בזה אפשר לצרף את דעת הפוסקים הסוברים שמספיק פנים חדשות אחד כדי לברך שבע ברכות עכ"ד.

ואין לומר בכ"ז סב"ל, ולא לברך שבע ברכות, דהכא הוא ספק במצוה וכמ"ש בשו"ת הרידב"ז (סימן רכט) שהיכא שיש ספק במצוה, לא אמרינן הכלל דספק ברכות להקל, וכיון שכן הכא הוא ספק במצוה, וממילא י"ל דסו"ס לא חשיב סעודה.

ובגליון וישמע משה פרשת בלק תשע"ט כתב הגר"מ פריד שליט"א שאם החתן והכלה היו בחדר יחוד ולא ישבו עמם בסעודה, אינם יכולים להיות פנים חדשות שהרי אכלו בסעודת החתן, אבל אם הלכו לפני החופה, הורה מרן הגר"ח"ק שליט"א שאי"ז נחשב השתתפות בסעודת חתן כלל והרי הם פנים חדשות לכל דבר, ושכן הסכים עמו הגר"י זילברשטיין שליט"א והגר"נ

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

צבי ראטטענבערג, והגרמ"ש קליין והגר"ש גרוס, ויעו"ש עוד לגבי ברכת שהשמחה במעונו ומה שהביא בזה מהגר"ד לנדרו שליט"א.

וכמו כן לענין עיקר השאלה באחד שהשתתף רק בריקודים, שלכאורה נראה כיון שלא השתתף בסעודה ורק בריקודים שיכול להיות כפנים חדשות לכאורה, ואמנם הו"ד מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל בקונ' פניני שבע ברכות, שאם השתתף בחתונה כיון שרקד שם לא יכול להיות כפנים חדשות, וכך הובא שם, היה חופה היה חופה וסעודה וברכו ברכת המזון ולאחר מכן היה קבלת פנים ושמחת חתן חתן וכלה, והיה אחד שהיה רק בשעת הריקודים ולא היה כלל לא בשעת הברות ולא בשעת הסעודה, תשובה: הוא רק רקד?, א"כ בודאי שאינו יכול להיות פנים חדשות ואף אם בא לאחל מזל טוב כיון שנכנס לשם, לא יכול להיות פנים חדשות, אך נשאל שמלשון השו"ע "אם לא אכלו שם עד עתה" משמע לכאורה דכל שלא אכלו שם אע"פ שכבר היו נוכחים שם הוי פנים חדשות, והשיב המנהג הוא אע"פ שלא אכל שם לא נעשה פנים חדשות, עכ"ד, ויש לעיין הא סו"ס עיקר דין פנים חדשות הוא משום האכילה, וא"כ מהכ"ת לומר דלא יהיה חשיב פנים חדשות, אע"פ שלא אכל שם, אלא דכך הוא המנהג, ויל"ע עוד.

ומצאתי עוד בזה שכתב בהא הגה"צ רבי שריה דבילצקי זיע"א בספר שובע שמחות (פ"א הערה נא) בשם אבותיו של הריטב"א בכתובות דף ז' ע"ב שאם באו לשם אע"פ שלא אכלו שם, אינם נחשבים לפנים חדשות, והוסיף שם, שאף לדת השו"ע משמע שבכל ענין הדבר תלוי באכילה, ופסק השו"ע שכן הוא המנהג, ונראה דכ"ז לגבי ברכת הנישואין בשעת החופה דהמנהג שלא כהרמב"ם, ולכן אם שמע ברכת הנישואין בחופה, ולא אכל בסעודה נחשב לפנים חדשות, משא"כ בשאר ימי המשתה אם נוכח בסעודה כיון שבזה אין מנהג, אמרינן סב"ל עכ"ד, ואמנם במש"כ בזה שלכאורה יש לומר סב"ל

וגם בעיקר דברי שהשו"ע קאי דוקא על היום הראשון, ואל על שאר ימי הברכות, יש לעיין ממה נפשך דהא אכתי אם חשיב שמחה או לא, ומאי שנא שאר הימים, ובע"כ דמש"כ בשו"ע שכן המנהג, לאו דוקא על היום הא', כל עוד שאין בידינו אחרת, אין מקרא יוצא מידי פשוטו.

וגם בעיקרא דהאי מילתא יש לדון במאי דנהוג בעלמא שיש בר האם זה נקרא שהשתתף בסעודה או לא, ולכאורה י"ל דלא יכול להיות פנים חדשות,

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

וכלשון הרמב"ן כל שלא אכל שם, וכל שאכל שם סו"ס נראה דלא יכול להיות כפנים חדשות, ואולם יש מקום לומר דאכתי אולי לא יחשב כפנים חדשות, כיון דסו"ס הפנים חדשות מיקרי מה שמרבים בשבילו, או שהיו מרבים בשבילו, וכמ"ש בכמה ראשונים, וכיון שכן באוכל שיש כבר לא נקרא אוכל חשוב, אבל סו"ס י"ל דכיון שאכל ורקד, נקרא שאכל שם, וממילא לא יכול להיות כבר כפנים חדשות.

וכן ראיתי שכתב בקונ' משנת הפוסקים (שבע שמחות אות ל) שנקרא שהשתתף בסעודה, אף שאכל רק מהמנה קלה שהכינו לאורחים יעו"ש, וכן נראה בקובץ דרכי הוראה (חלק ט' עמ' מו) שכתב שיש לחלק בין אם הגיע לחתונה לאחר שברכו ברכת המזון וחילקו מיני מגדנות שנחשב לפנים דשות לשאר ימים, ואם הגיע קודם ברכת המזון וחילקו מיני מגדנות, אינו נחשב שוב פנים חדשות.

ואמנם אכתי איכא למימר דהכוונה דיאכלו בסעודה, היינו מהסעודה עצמה, ולא רק מהמיני מגדנות והבר וכיוצא בזה, והראיה מהא דמי ששחיב פנים חדשות דוקא שיאכל מהסעודה עצמה, וכמו שכתב בחינא וחסדא (דף קיא) שבעינן שיאכלו בסעודה, וכן כתב בבירך את אברהם (סימן עא סקכ"ח) וכן כתב בספר זכרונות אליהו (ח"ב מערכת ב' אות יח) וכן כתב בבא"ח (שנה א' פרשת שופטים הלכה טו) וכן הביא לדינא בשו"ת יביע אומר (ח"ג אבן העזר סימן יא אות יב) שבעינן שיסעד שם, ושכן כתב בנתיבי עם (ח"ב עמ' ח), וממילא נראה דה"ה להכא, ואמנם גם התם יש חולקים בזה וכמ"ש הגר"מ לוי זצ"ל בספרו ברכת ה' (ח"ד עמ' שע) שאף אם הפנים חדשות לא אכלו שם חשיב מהפנים חדשות, וממילא לשיטתו לא חשיב פנים חדשות אם היה בחתונה אף שלא אכל, ועיין.

אם השתתף בשבע ברכות שלאחר הסעודה בחתונה ולא אכל והשתתף בסעודת החתונה.

וע"פ כל האמור לעיל, מי שהשתתף בשבע ברכות שלאחר הסעודה בחתונה ולא אכל והשתתף בסעודת החתונה, י"ל שנקרא פנים חדשות כיון דלא היה בסעודה, ואמנם ראיתי בספר שובע שמחות פרק א' הערה נב, שכתב לדינא ע"פ אבותיו של הריטב"א בכתובות דף ז' ע"ב שאם היה בשעת הברכה אינו בכלל פנים חדשות, ואמנם מדברי השו"ע משמע דבעינן שיאכל, וממילא נראה לכאורה לדינא דכן הוי פנים חדשות, וכן כתב בקונ' משנת הפוסקים

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

(שם) שכיון שפשט המנהג שהכל תלוי בסעודה, ממילא לדינא הוא יכול להיות פנים חדשות.

ובכה"ג אם היה בסעודת שבת ברכות ולא השתתפו בסעודה י' אנשים ומשו"ה לא ברכו שבע ברכות, כתב בשו"ת התעוררות בתשובה (ח"ב סימן קכ) כתב להסתפק האם יכול להיות כפנים חדשות או לא, ובשובע שמחות שם הערה נא כתב שלכאורה יש לומר סב"ל, ושלא יכול להיות פנים חדשות, כיון שהעיקר הוא האם נקרא שאכלו מהפנים חדשות או לא, וכן כתב בקונ' משנת הפוסקים שם, ושכן כתב בספר בית חתנים פרק טו הערה כג שלא גרע מפנים חדשות שבא שנית לסעודת החתן שאין לו כבר דין של פנים חדשות, שהרי אין כבר ריבוי שמחה כ"כ מחמת בואו לסעודת החתן. וכן נלמד מממש"כ הפוסקים לגבי אדם שסעד בשבת שבע ברכות שאין צריך פנים חדשות כיון שהשבת חשיבא פנים חדשות, שלמעשה לא חשיב פנים חדשות, וכמו שהו"ד הגרשז"א בספר שלמי שמחה (עמ' שנד) ושכן השיב הגר"ש דבילצקי זיע"א בספר בית חתנים (פרק טו הערה כג) יעו"ש.

האם צריך שני אנשים לפנים חדשות

הנה מדברי הרמב"ם בהל' ברכות פ"ב ה"י שכתב בזה"ל" בד"א כשהיו האוכלין הם שעמדו בברכת הנשואין ושמעו הברכות אבל אם היו האוכלין אחרים שלא שמעו ברכת נישואין, מברכין בשבילם אחר ברכת המזון שבע ברכות, והוא שיהיו עשרה וחתנים מן המנין עכ"ד, וכתב בשו"ת מהר"י הלוי אחי הט"ז בתשובה (סימן לז) שמפשט דברי הרמב"ם נראה דצריך שכל העשרה יהיו הפנים חדשות, והו"ד בספר יד אהרן סימן סב בהגה"ט אות כג, וכן כתב בספר בירך את אברהם (דיני ברכת חתנים אות ל) והוסיף שהרי גם מרן השו"ע העתיק כלשון הרמב"ם ס"ל דבעינן שכל העשרה יהיו פנים חדשות.

ואולם י"ל שהרמב"ם לשיטתו דס"ל דהוא משום הברכה, משו"ה לא בעינן בשביל אחד או שנים שלא שמעו הברכה, ובעינן בשביל עשרה, אבל אנן דפסקינן כשיטת הרא"ש בע"כ דבסגי בב' לפנים חדשות שירכו בשבילו.

וכן ראה בחינא וחסדא (ח"א דף קיא ע"א) שכתב להביא מש"כ מהר"י הלוי בדעת הרמב"ם, ודחאו וכתב שהרמב"ם לא קאי אלא על עיקר הדין של

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

הברכה שיהיו שם עשרה, אבל לענין הפנים חדשות סגי בתרי או אפילו באחד.

וכן ראה למרן הגרע"י זיע"א בשו"ת יביע אומר (ח"ג אבן העזר סימן יא) שכתב להביא סימוכין לזה מדברי רבינו אברהם בן הרמב"ם בתשובה סימן פו שכתב בזה"ל: מה שנוגע לפנים חדשות בבית חתנים, נראה מדבריכם שאתם חושבים שמ"ש אבא מארי זצ"ל בחבורו והוא שיהיו עשרה ענינו עד שיהיו עשרה פנים חדשות ורק אז יברכו ז' ברכות בברכת המזון, [א.ה מדברי ר"א בן הרמב"ם נראה דהברכות מישיך שייכי לברכת המזון, ואיכא בהא כמה נפק"מ לדינא, ונגענו בזה קצת לעיל, ועוד חזון למועד] מי שחוב כן טועה, כי הוא ז"ל לא רצה לומר בדבריו אלא שהנאספים לברכה יהיו עשרה, ויתבונן נא לדבריו ז"ל וחתנים מן המנין, והחתנים אינם פנים חדשות, וגדר פנים חדשות לפי מה שנמסר בשם אבא מארי זצ"ל בענין זה לא פחות משנים, כי פנים לשון רבים, והפחות של רבים לפי ההלכה שנים, וכן הניף ידו שנית בסימן קי שפנים חדשות לא פחות משנים. ועכ"פ ילפינן דגם לפי הרמב"ם אין הכוונה לעשרה.

ומ"מ כתב שם ביביע אומר שאנן שנמצאים באר"יש י שלנהוג גו כדברי הרמב"ם ובענין שנים לפנים חדשות, ושכן כתב בספר בית עובד (דיני ב"ח אות יג) שבארץ הקודש נהגו שלא לברך ז' ברכות אלא בדאיכא שנים פנים חדשות ואפילו שאינם מרבים בשבילן והוא המנהג הנכון עכ"ד, ושכן כתב בספר פני יצחק (ח"א דיני ברכות אות קג) ושסיים שכן נהגו ברוב המקומות יעו"ש.

ושכן ציין בשו"ת עמודי אש (סימן ב' אות כב) שהעלה ע"פ הר"ן והשיטמ"ק ועוד ועוד פוסקים שסגי באחד ודלא כמ"ש בתפארת ישראל שבענין רוב יעו"ש, ויעו"ש ביביע אומר שהביא שכן כתב בפסר שמח נפש (דף כח ע"א) שמנהג ארץ ישראל לברך בשנים פנים חדשות יעו"ש, ושכן כתב בספר יפה ללב (ח"ד סימן סב סקכ"ב) שבאיזמיר נהגו באחד אבל בארץ ישראל נהגו שלא לברך בפחות משנים יעו"ש, וכן כתב לדינא בשו"ת רב עלים אבן העזר ח"ד סימן ו' שצריך שיהיה שמחה בב' פנים חדשות. וכן הסיק שם לדינא ביביע אומר באות יב שמנהג ארץ ישראל כדעת הרמב"ם וסיתו שאין מברכין שבע ברכות בשבעת ימי המשתה אלא כשיש שם שנים פנים חדשות מתוך העשרה שסועדים שם וגם נוהגים להקל שאין צורך

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

להרבות בשביל הפנים חדשות יעו"ש עוד במה שהרחיב בכ"ז, וכן כתב לדינא בשו"ת פעולת צדיק (ח"ג סימן רנב) יעו"ש, ואמנם בברכת ה' ח"ד עמ' שנט סוף הערה 4 כתב שסגי לדינא אפילו באדם אחד שירבו בשבילו, והקשה בקובץ משנת יוסף חלק יג עמ' רפד הרה"ג שי עזרא שליט"א שהרי מדברי הראשונים משמע דבעינן שנים.

ואמנם משמע מכמה ראשונים דסגי באחד, וכמו שנראה מדברי הערוך שהבאנו והריטב"א והראב"ד בשו"ת תמים דעי, ומדברי הטור שכתב אם יש שם מי שלא היה וכו', וביביע אומר הנדפ"ח הביא מש"כ בחידושי הר"ש בן יתום (מו"ק כא עמ' קו) שפירוש פנים חדשות הוא לאדם אחד, כי לשון פנים הוא בלשון רבים כמו מדוע פניך רעים יעו"ש, וע"ע בזה בשו"ת ישכיל עבדי ח"ה חיו"ד סימן לח. ומה דלדינא לבני אשכנז סגי באחד, כן מבואר מהב"ח בסימן שב, ובח"מ שם סק"ט, ובבית שמואל שם סק"ד, ובדירו דרך החיים, ובחופת חתנים סימן ט' אות יד, ובשובע שמחות פ"א ס"ז. וכן כתב בספר דבק טוב עמ' קכא כתב בשם הגר"מ שטרנבוך שליט"א לדינא שאי"צ ב' פנים חדשות וסגי באחד, וציין שם בהערה עוד למש"כ בשו"ת תשובות והנהגות ח"ב סימן תרמו, ובספר פשט ועיון עמ"ס כתובות דף ז' ע"ב בתוס' יעו"ש.

האם צריך שיהיה פנים חדשות בכל יום

וראיתי בספר מצהלות חתנים (עמ' סח) שכתב הרה"ג יצחק אוהב ציון שליט"א מח"ס רבים לדון במה דכתב רש"י בכתובות שם בד"ה פנים חדשות, בכל יום שלא היו שם אתמול, וא"כ יש להסתפק בלשון שכתב אתמול האם כוונתו דסגי שלא היה אתמול, ואף אם היה שלשום לא הפסיק יום א' דחשיב פנים חדשות או דילמא שאין כוונתו אתמול דוקא אלא לכל הימים, ולכן אם השתתף יום א' לא חשיב פנים חדשות, יעו"ש, ולכאורה נראה דהכוונה כמו הצד השני וכמו שנראה מדברי עוד ראשונים שהבאנו לעיל, וגם אין סברא לומר שאם לא עשו שבע ברכות יום אחד שוב לא יעשו, דהרי אינו חיוב לעשות בכל יום אלא מצוה בעלמא [והארכתי בזה במק"א], ובלא"ה הא איכא דעות בראשונים בגדר פנים חדשות ולא פסקינן כרש"י וסייעתו, ועוד דבלא"ה רש"י הוא מפרש, ואינו פוסק, ואמנם לאו מילתא פסיקתא היא, והארכתי בזה במק"א.

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

בהלכות לא תחונם

וַיִּלֶן שָׁם בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיִּקַּח מִן הַבָּא בְיָדוֹ מִנְחָה לְעֹשׂוֹ אָחִיו. (לב יד).

ופירש"י הבא מידו, ברשוו, וכן ויקח את כל ארצו מידו, ומדרש אגדה מן הבא בידו אבנים טובות ומרגליות, שאדם צר בצרור ונושאם בידו, דבר אחר מן הבא בידו מן החולין, שנטל מעשר כמה דאת אמר עשר אעשרנו לך והדר לקח מנחה. עכ"ד רש"י, ומבואר דכיון דהיה לצורך ממילא אין איסור לתת לנכרי, וגם י"ל דהוה צורך השעה. וגם י"ל דהוה קודם מתן תורה.

הנה בעיקר הלאו של לא תחונם, האם האיסור הוא דוקא בגוי שעובד ע"ז, הנה בתוס' בע"ז דף כ' ע"א, כתבו שבהאי איסורא אין חילוק בין שאר עכו"ם לז' עממין, וכן כתב בספר דינא דחיי (לאוין מח' דף נח ע"ג) שכתב שגם שדעת הרמב"ם שאיסור לא תחונם נוהג בכל האומות שאם נאמר שאזרה זו אינה אלא בז' אומות לא היה לו להרמב"ם להביא דין זה בהלכות עכו"ם אלא בהלכות מלכים כמו שהביא בפ"ה מהלכות מלכים ה"ד הדין דלא תחיה כל נשמה שמדבר רק בז' עממין, אבל מה שמביא בהלכות עכו"ם הוא אפילו בשאר אומות, יעו"ש, וכן ראה במהר"ם שיר (סימן תכז) שכתב להוכיח שאיסור לא תחונם שייך בכל האומות, וכן כתב בספר האשכול (ח"ג עמ' קכג) וכן כתב בש"ך (יו"ד סימן קנא סקי"ח).

ואולם בספר מזבח אדמה (דף יב ע"ב) כתב עמש"כ בשו"ע יו"ד סימן קנא ס"ח שאין מוכרים להם בתים ושדות בארץ ישראל וכתב ע"ז והאדינא ראינו שגדולי ישראל מורנו הרב מהרש"א ומהרמ"ם ועוד כמה וכמה גדולים שמכרו להם חצרות ובתים וכיוצא ונראה ודאי דהיינו משום שהכתוב לא ישבו בארץ לענין חניה בקרקע הוא דוקא על גוים שעובדים ע"ז משא"כ ישמעלים שאינם עובדים ע"ז יעו"ש, וכן כתב בספר זכרונות אליהו (יו"ד מערכה כ' אות ד) שכן כתב רבי ראובן רבו של הגאון רבי אברהם אלקעלי בתשובה בכת"י, והו"ד בשו"ת יביע אומר (ח"י חיו"ד סימן מא אות ב), ושם כתב שבשו"ע חו"מ סימן רמט ס"ב כתב שעכו"ם שאינו גר תושב אסור לתת לו מתנה, ואולם בשו"ת הרשב"א ח"א סימן ח' כתב שגוי שאינו עובד ע"ז אינו בכלל, וכתב שאילו היה השו"ע רואה את דברי הרשב"א והמאירי לא היה פוסק להחמיר וכמו שכתב כיוצא בזה מרן החיד"א בשו"ת חיים שאל ח"א סימן נו.

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

לתת לנכרי מאכל שלא כשר, הנה איתא בגמ' בפסחים דף כא ע"ב, נחלקו התנאים האם מותר לתת נבילה למכרי, ומותר רק במכירה, או לא, ופסק הרמב"ם בהלכות ע"ז פ"י ה"ד שמותר רק במכירה, ואמנם בטור (יו"ד סימן קיז) כתב שמי שמזדמן לו נבילה וטריפה יכול למוכרה לנכרי או ליתנה לו במתנה, ומשמע שמותר ליתן מאכלות אסורות במתנה לנכרי, ובפרישה שם הקשה עליו שהרי בטור חו"מ סימן רמ"ט כתב שאסור לתת מתנה לנכרי, וכתב בפרישה שבע"כ שמייר בנכרי המכירו שמותר, וכן ראה בשו"ת נשמת כל חי יו"ד סימן נד למרן החבי"ף שדוקא במכירו שרי יעו"ש, אבל מבואר דבלאו הכי אסור, וכן מבואר בשו"ת חוות יאיר סימן טו יעו"ש, ומ"מ בעובד זר נראה דשרי דהאי סו"ס יש לו בהא טובת הנאה, וכמו"כ הרי כיון שחייב לתת לו אוכל, הרי יכול לתת לו אוכל כזה, מאשר שיתן לו אוכל כשר.

וע"ע בשו"ת מנחת חן ח"א יו"ד סימן ח' שנשאל האם מותר יהודי שנוסע במטוס ויושב לידו הגוי והיהודי מקבל מנה לא כשרה האם יכול להביא לגוי וכתב שמותר ע"פ דברי החק יעקב או"ח סימן תמ"ח סק"ב שפסק לגבי נתינת חמץ לנכרי מדוע אין בזה איסור שלא תחונם, וכתב ב' תירוצים או דמיירי במכיריו או כיון מאחר דחמץ אסור בהנאה ואין לו שוויות מזה בכלל ולא הוי שום הפסד ולא נכלל באיסור של לא תחנם במקום שאין הפסד לישראל, ולכן בנ"ד שאין הפסד דבלאו כהי לא יאכלנו ואין בכך איבוד אין איסור, ועוד כתב שם שאפילו להחת"ס שחולק על החק יעקב היינו דוקא לגבי שחרור עבד יעו"ש, ושכן הוא דעת הגר"י בלעסקי זצ"ל

ויש לומר עוד שבכה"ג הישראל לא זכה בזה, כי הוא לא רוצה את זה, וכן ראה בשו"ת שבט הקהתי (ח"ד סימן רט) שנשאל בכע"ז האם עדיף שיזרוק את האוכל כיון שזה בל תשחית, או לתת לגוי וכתב שאסור לתת מתנה לגוי ואפילו אם המתנה אינו ראוי לישראל ואינו צריך לאבדו אם אינו נותנו לעכו"ם, ולכן כתב שם דלא כמנחת חן שאסור ליתן לגוי שאינו מכירו אלא יניחנו עד שירקב יעו"ש.

והנה בשו"ת מענה דבר (ח"א יו"ד סימן צא) נשאל באוכל שהולך ליזרק וכתב שנראה מדברי ספר החינוך מצוה תכו שכל האיסור שלא יבוא להתקרב עמהם, אבל היכא שיש חשש איבה כגון שיראה אותו זורק האוכל לפח ולא נותן מותר לתת לו מפני דרכי שלום כמ"ש בשו"ע סעיף יב יעו"ש, וא"כ כ"ש במטוס שלכאורה זה מצוי שהגוי יראה את זה ואז יבוא לידי איבה.

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

וע"ע בחשוקי חמד זרעים פ"ג מ"א ובמש"כ בספר אהל יעקב הלכות יין נסך עבודה זרה עמ' תמו במש"כ בזה.

עוד בענין זה נשאלתי ע"י הגאון רבי יעקב אהרן סקוצילס שליט"א בזה"ל: הגיע פועל לבית ישראל ועשה שם תיקון ביום גשום-הפועל לא אמור לחזור לבית ישראל בכלל היה ביקור חד פעמי-כעת הבעל הבית ראה בחוץ יורד גשם חזק רוצה כעת לתת לו מטריה במתנה האם יש בזה משום לא תחנם כיון שהוא מקבל מתנה בסוף עבודה וממילא אין בזה כל כך תועלת, וצ"ע ע"כ לשון שאלתו.

הנה בעיקר ויסוד הדין דאסור לתת לגוים מתנת חנם איתא בגמ' במס' ע"ז סד. ובגמ' בדף כ. נדרש כך, דמבעי ליה להא דאמר רחמנא לא תתן להם מתנות של חנם, וא"כ נימא קרא לא תחונם, מאי לא תחנם ש"מ כולו תניא נמי הכי וכו', ומבואר שם בגמ' שזה דאסור לתת לגוי מתנה תלוי במח' של ר"מ ור"י, דלשיטת ר"י יש איסור לא תחנם ולר"מ לית ביה איסור לא תחנם, והנה להלכה איפסיק כשיטת ר"י, בשו"ע יו"ד סי' קנא סעי' יא, אסור לתן מתנת חנם לעובד כוכבים שאינו מכירו, והנה בתוס' בע"ז שם בד"ה רבי יהודה אומר דברים ככתבן, בשם ריב"א דהכא אסור מתנת חנם לעכו"ם ובפסחים בדף כב. מקומינן ההיא דשולח אדם ירך לנכרי, כרבי יהודה וכתבו התוס', ותירץ רבי דבתוספתא תניא גבי מילתיה דרבי יהודה דהכא בעובד כוכבים המכירו מותר מפני שהוא כמוכרו לו, וכן כתבו בתוס' בעירובין סד: וד"ה ולמדנו, ובחולין קיג: בד"ה חי, וכ"כ בתוס' הרא"ש, ובתוספתים, והיינו דכל מה שיש להתיר רק בעכו"ם שמכירו, והוא כמכירה שאח"כ יעשה לו טובה אחרת, והכאב נ"ד ולא יעשה לו טובה אחרת ושוב לא יראנו, אז אסור, ולא חשיב כמכירה, אפ' אם ע"י כן יש קידוש שם שמים, והנה בתוס' בעירובין סד: שם איתא, מעשה ברבן גמליאל שהיה רוכב על החמור והיה מהלך מעכו לכזיב והיה רבי אילעאי מהלך אחריו מצא גלוסקין בדרך, א"ל אילעאי א"ל גלוסקין מן הדרך, מצא נכרי אחד א"ל וכו' טול גלוסקין הללו וכו', והקשו בתוס' הרי לא היה מכירו, וא"כ מוכח דשרי לתן מתנת חנם וכתב דשאני התם שהיה מתלוה עמו בדרך עי"ש, [ולענ"ד אולי התם שאני משום שאין מעבירין על האוכלין כמבואר בהמשך הגמ' שם, ומוכח דאין מעבירין על האוכלין אינו חיוב גמור, וכן מוכח מירושלמי דמאי ריש פרק ב' שאם יש כשפים אין חיוב להרים, ורבינו רה"י בעל המשנת אברהם שליט"א שאלני בזה דיש להסתפק אם זה איסור דאורייתא או דרבנן].

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

ובתוס' בע"ז כתבו להקשות דהכא לא היה מכירו רבן גמליאל מעולם, וכתבו התוס' לתרץ, וי"ל דשמא לא סבר לה לר"י להא דר"י ואח"כ כתבו לתרץ התירוץ שכתבו התוס' בע"ז, וכ"כ בעוד תוספתים, מ"מ אי"ז הלכה כי ההלכה כר"י, ויצא נפק"מ היכא דמתלוה עמו, אי אמרינן להאי תירוץ או לא.

עוד מבואר בתוספתים ובע"ז ובעירובין ובנדה שכתבו להקשות מהא דאיתא בגיטין דף סא. מפרנסין עניי עכו"ם עם עניי ישראל מפני דרכי שלום, וכתבו התוס' בהא נמי שרי משום דרכי שלום, והיינו דאי"ז מתנת חנם וא"כ אפשר הכא דאם לא יביא לו מטריה, א"כ יש בזה מפני דרכי שלום, אז י"ל דאי"ז מחמת דרכי שלום, כי אפשר שבד"כ עובדים יש להם רכב ואז ליכא בהא משום דרכי שלום ודו"ק.

ובתוס' בע"ז הקשו דלמאן דשרי לתת מתנות לעכו"ם וכי לית ליה לההיא דאיתתא בע"ז כ. שעכו"ם ורעי בהמה דקה לא מעלין ולא מורידין ותרצו התוס' בזה"ל: וי"ל דקרא מיירי שאינו מחיה באותה מתנה כי אף אם לא יתן לו כלום לא ימות, והיינו דאף למ"ד דשרי כי זה לא מחיה אותו, וא"כ אפשר שבכה"ג שיורד ברז חזק או שלג ואם יביא לו מטריה ועי"ז יחיה ולא יפול עליו שלג או ברד ויתקרר ויחלה ויבוא לידי סכנה לכו"ע יהיה אסור.

וגם היה נראה לומר שהכא לתת לו מטריה יש בזה לרחם ולחמול על הנכרי ובזה איכא איסור, והגם שהנכרי יכול להסתדר בלא זה, דהנה איאת בתרגום אונקלוס (דברים ז' כט) "ולא תחנם" ולא תרחם עליהון, וכע"ז איתא בתרגום יונתן והיינו דאיכא איור לרחם עליהם,, על עובדי ע"ז, וכן מבואר מדברי רבינו הרמב"ם הנשר הגדול בפ"י מהל' עבודת כוכבים ה"א, וז"ל: ואסור לרחם עליהם שנאמר ולא תחנם לפיכך אם ראה מהם אובד או טובע בנהר לא יעלנו ראהו נטוי למות לא יצילנו עכ"ל, וכן כתב הרמב"ם בס' המצוות (לח ג'), ובתוס' רבינו אלחנן (ע"ז שם ד"ה א"כ) הקשה מדוע דרשו בגמ' ג' דרשות מהפסוק לא תחנם, ולא דרשו מהמשמעות של הפסוק, והיינו משמעות של חנינה ורחמים, וכמו שנאמר בתורה "לא תחוס עינך עליהם" ותירץ שהוא בכל חן, וא"כ אסור גם לחמול ולרחם עליהם, וכן מבואר גם בס' החינוך (צוה תכו) שכתב בזה"ל: שלא נחמול על עובדי ע"ז, ולא ישר בעינינו דבר מהם וכו' ולא יהי מעלה חן בעינינו בשום ענין, עד שאמרו רבותינו ז"ל שאסור לומר כמה נאה גוי זה, או מה נחמד ונעים הוא וע"ז

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

נאמר "ולא תחנם" ובא הפירוש ע"ז לא תתן להם חן עכ"ל, ומדברי הסמ"ג (לאוין מח) משמע שהוא סובר שאיסור חנינה נכלל באיסור של מתנת חנם, וברבינו בחיי (שם) משמע שהוא נדרש מפשוטו של מקרא שאסור לרחם ולחמול עליהם ומ"מ משמע שלכו"ע איכא דין שלא לחוס ולרחם עליהם, ולאכן יהיה אסור לתת לו את המטריה, כי זה נקרא לחוס עליו, כי בדרך כלל אפשר להסתדר בלא מטריה, וכמאמר העולם שהאדם לא עשוי מסוכר ולכן אין מה לפחד מן המים, וע"כ נראה דאין לתת לו את המטריה, ואם נתן לו יחושב לו כאילו המטריה היא חלק מהשכר, או דהוה כהטבות שדרך העולם לתת הטבות לפועלים שלהם, ויל"ע אם מהני אח"כ לחשב כן ומסתמא לא מהני, ואם יודע שעי"כ ינצור לו הגוי איבה כגון שלאותו יהודי יש חנות של מטריות, והרי יכול לתת לו איזה מטריה זולה, ובכה"ג שרואה אותו הולך כך בגשם יכול לתת לו את המטריה ועי"כ יתקדש שם שמים, וצ"ע להלכה למעשה.

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

האם הנשים נגררים אחרי בית הכנסת בקבלת שבת ואינם יכולים להדליק נרות לאחר מכן

שאלה:

פירסום בלו"ז של הקהילה זמן הדלקת נרות ללא התחשבות בשבת מודמת של בני הקהילה

שלום רב

מקוה שלא מפריע בהכנות לחתונה... מצ"ב שאלה שנשאלתי ערב שבת ויצא תשפכ, כי פה קיץ וכל בני הקהילה מתפללים מוקדם, אשמח לשמוע חו"ד

נשאלתי אודות הודעת הזמנים של קהילתנו, שבו מופיע כדלהלן: הדלקת הנרות לפי חישוב 18 דקות לפני השקיעה [8:05] מנחה 7:15 שזה אומר שקבלת שבת באמירת בואי בשלום בשעה 7:50 בערך. הרי שקבלת שבת בקהילה היא מוקדמת יותר מאשר הדלקת הנשים בביתם [והדבר מתאחר יותר בהמשך הקיץ..]

ושאלני ידידי כמר דניאל סבה שיחי, שלפי המבואר בסי' רס"ג סעיף י"ב "אם רוב הקהל קבלו עליהם שבת, המיעוט נמשכים אחריהם על כרחם" הרי שקבלת שבת של הציבור הוא הקובע לכלל העיר, ופה בצ"לה לא שייך מש"כ במ"ב ס"ק נא שאם יש בתי כנסיות הרבה אין אחת הבתי כנסת נמשכת אחרי חברתה, שהרי שתי הבתי הכנסת באיזור מקבלים שבת מוקדם, וממילא כל אחד נמשך אחרי הבית הכנסת שלו, [ואף שבחב"ד מתפללים בצה"כ, מ"מ קשה מאוד לומר שנמשך אחריהם, בפרט לדברי המח"ש (והו"ד בקונטרסי מקצה הארץ אות נ"ד) וז"ל 'אין אחת נמשכה אחר חברתה, אלא אותן בני אדם שדרכן לילך לבית הכנסת אחד, אותן בני אדם נמשכים אחר אותן בתי הכנסת שדרכן לילך שם. ואותן שדרכן לילך לבית הכנסת אחרת, נמשכים אחר בית הכנסת אחרת.

והנה בשו"ת מנח"י (ח"א סי' כ"ד) הביא בהערות לדברי שו"ת רב פעלים (ח"ב סי' מ"ט) שכתב בסו"ד שאשה יכולה לעשות תנאי בהדלקת הנרות שלה לעשות מלאכה עד זמן קבלת שבת במניין האחרון של העיר, ואם כן

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

ה"נ בנידון דידן היה שייך להסתמך על המניין ההוא שמתפללים בזמן השקיעה.

אך המנח"י עצמו בח"ד סי' פ"ד אות ה' כתב על דבר זה, שכל אחד נגרר אחרי קהילתו, ולא שייך לילך אחר קהילה שאינו הולך לשם [הנושא שם הוא בבתי כנסת אשכזים וספרדים, והה"נ לנידו"ד]. על כן הנראה לע"ד שיש בדבר משום לפני עיור, והוא דינא דגמ', שהרי דין קבלת שבת של הציבור דומה לתקיעת שופר בזמנם שהיה מכריז על ביטול ממלאכה ער"ש, אם לא בגדר מוטב יהיו שוגגים וכו'.

תשובה:

בס"ד

אור ליום ה' י"ד כסלו תשפ"ב

לכבוד ידידי ורעי הרה"ג אריאל פורמן שליט"א רב קהילת קודש אש תורה בצילה.

לאחר עטירת השלו' והברכה

מחמת נחיצות שאלתו, התפנתי להשיבו בקצרה ע"ד שאלתו, [ואף שאמרו במקום שאמרו להאריך אינו רשאי לקצר, ודרכי תמיד להאריך, ולהביא מספרים וסופרים, מ"מ הזמן קצר והמלאכה מרובה, וכמ"ש כת"ר שהנני עסוק בהכנות לנישואי בס"ד, ובשעה טובה ומוצלחת].

הנה בעיקר דין גרירת הציבור בקבלת שבת, איתא במרדכי (סוף פרק במה מדליקין סימן רצז) והיכא שרוב הקהל קיבלו עליהם שבת, והמיעוט על כרחם נמשכים אחריהם ואסורין במלאכה, וכ"כ הריב"ם, דאם הקהל אמרו בערב שבת ברכו, שאין היחיד שלא היה בבית הכנסת יכול לעשות מלאכה, אע"פ שאינו רוצה לקבל עדיין שבת, וכן כתב בשו"ע סימן רסג סעיף יב, וכמו שציינן כת"ר, ויעו"ש במשנ"ב סקס"ד ובכה"ח שם שבמקום ישוב קטן שיש בית הכנסת אחד והציבור באותו בית כנסת קבלו עליהם שבת הוא נגרר אחריהם ואינו רשאי לעשות מלאכה, וא"כ ה"ה בני"ד.

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

והנה בכעין נידון דידן, ראיתי למרן פוסק הדור הגר"ש הלוי וואזנר זצוק"ל בשו"ת שבט הלוי חלק ז סימן לה, שכתב בזה בהאי לישנא: אשר שאל בענין שיש פה זכרון מאיר מנין שמתפללים ק"ש ומעריב בעש"ק מבעו"י קודם הדלקת נרות משום שעון הקיץ, ונמצא הבעל מקבל שבת קודם האשה, מה הדין של האשה אי שרי לה לעשות מלאכה ולהדליק נרות ולא אמרינן שנגררת אחרי הבעל בקבלתו, והעיר ממש"כ בזה בתשובת אגרות משה מאו"ח סי' ל"ח והעיר בטוטו"ד ותש"ח לו.

א. להלכה יראה לענ"ד שהאשה נגררת אחרי קבלת שבת של הבעל ברכו או מזמור שיר ליום השבת, לא מבעיא אם הבעל מתפלל ביחידות בתוך ביתו וקיבל שבת בתפילה ועי"ז פירש ממלאכה שבני ביתו נגררים אחריו, ומסברא יראה דבזה אין הדלקת הנרות בתוך הבית קובעים אלא קבלת הבעל והאשה צריכה להדליק לפני תפילת הבעל, דע"כ לא כ' הרמ"א סי' רס"ג ס"י דאין שאר בני הבית אסורים במלאכה ע"י הדלקת האשה היינו שאין האשה מחייבת שאר בני הבית, אבל הבעל כן מחייבם אם פירש בדין קבלת שבת אלא אפילו הוא מתפלל במנין קטן, ורוב בני העיר עדיין לא קבלו שבת, ואמרינן סי' רס"ג ס"י"ב דהמיעוט נמשך אחרי הרוב היינו לחומרא אם הרוב קבלו שבת ומיעוט לא קבלו, אבל אם המיעוט קבלו הלא מבואר שם סי"א אעפ"י שלא קבלו הקהל ולא התפללו אם קדם יחיד והתפלל של שבת מבעו"י חל עליו שבת ואסור במלאכה, ולא מהני אפילו תנאי בזה. וא"כ פשוט מנין שלם של יחידים כאלה שחל שבת עליהם עפ"י הלכה, ופשוט בעיני כיון שהוא קבלת שבת עפ"י הדין שבני ביתם נגררים אחריהם והא דאשתו וב"ב נגררים אחריהם הוא בדרגא דהמיעוט נגררים אחרי הרוב ועדיף מזה דאשתו כגופו ונמשכת אחריו מראיות שא"צ לעלותם על הכתב וכל איש שורר בביתו.

ב. אלא דראיתי להגאון בעל אגרות משה שם שר"ל דבימות הקיץ שהימים ארוכים שגם אנשים שבכל השנה מקבלים במאוחר מכ"מ בקיץ מקדימים ואינו לכוונה של קדושת שבת אלא כדי שלא לשנות זמן האכילה מהרגלם בחול [או בשביל התינוקות שלא ישנו] אין זה בכלל בדיני מנהג ולא נאסר רק הבעל שקבל שבת כבר אבל האשה לא נאסרה, ומותרת במלאכת עצמה בפשיטות ובמלאכת הבעל שעכ"פ חלה קבלתו עליו מן הראוי להחמיר עכתו"ד האג"מ, ובמש"כ לחלק בין מלאכת האשה למלאכת הבעל אעורר אי"ה אח"ז.

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

אבל עצם סברתו לחלק דאלו שמתפללים רק מפני הימים הארוכים אעפ"י שהבעלים עצמם המתפללים נאסרים מכ"מ אין האשה נגררת אחריו בזה כיון שאינו לכונת קדושת שבת, במחכ"ת לא נראה כלל, דמה נפ"מ מאיזה סיבה מקבלים שבת מבעו"י, ומדוע נקרא זה קבלת שבת שלא לשם קדושת שבת, דהא מקבל שבת מפלג המנחה ולמעלה וכזה נהגו כל הקדמונים כמבואר בתשובת תה"ד שהלכו לטייל אחרי סעודת שבת והי' עוד יום גמור, והם מקבלים שבת בכוונת התפילה ובהלכה ה"ז קבלת שבת לשם קדושת שבת גמורה, וחלים עליהם כל ההלכות, ובכלל זה שהאשה נגררת אחרי הבעל ואפילו למש"כ הגאון אג"מ מכ"מ הדלקת נרות נקרא מלאכת הבעל ואשה כיון שגם הוא מצווה, ועיקר חיוב הממון עליו, אלא שהאשה מוחזקת במצוה במעשה ההדלקה בשם הבעל, וכמו הפרשת חלה, וכמבואר בפוסקים והדברים ארוכים במק"א.

גם מש"כ הגאון האגרות משה שם בסו"ד להסתפק בקבלה כזו שאינה דרך כוונת המצוה שאפשר שהמיעוט לא ימשך אחרי הרבים והפליג בדבר דאפילו אין שם רק בית כנסת אחד אלו שלא היו שם אולי אין נמשכים אחריהם והניח בצ"ע לדינא - ולמש"כ בעניי אין מקום ספק כלל דפשיטא מאד כיון דנאסרים ע"י קבלת שבת שלהם שהיא קבלה גמורה לגרור גם המיעוט אחריהם ואין מה שמכונים להקדים בשביל איזה תועלת שום סיבה לפגום קבלתם שלא יהי' קבלת שבת עפ"י הלכה.

ג. ומש"כ בס' אגרות משה שם לחדש דשביתת אשתו כמו שביתת עבדו שלא מל וטבל, ונפ"מ דאם היא עדיין לא קבלה שבת, כיון שהיא קנוי' לו למלאכה דאסורה לעשות לו מלאכה מה"ת [דמצד איסור אמירה אין כאן איסור כמבואר סוס"י רס"ג] ודבריו ודאי צע"ג דפשוט דלענין זה אינה קנוי' לו, ואינו דומה לעבד, או לקטן העושה ע"ד אביו אסור מן התורה וכ' בעצמו הרגיש בזה. וכבודו מסופק לדרך האגרות משה מה הדין בקטן כשהאב כבר קיבל עליו שבת, אם בזמן ההוא כיון שמעיקר הדין עדיין יום אם יש ג"כ איסור שביתת קטן מה"ת ונוטה להקל.

ואעתיק לו מש"כ בעניי בשו"ת שבט לוי ח"ו סי' ל"ח אות ג', במה שנסתפק השואל שם באם האב ממשיך בתוספת שבת האם מותר לצוות לבנו לעשות מלאכה עבורו כיון דאינו דומה למש"כ פוסקים או"ח סי' רס"ג דמותר כה"ג לומר לחבירו, כי הלאו דאתה ובנך וגו' דומה למחמר, וזה מחמת איסור

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

דילי עצמו, וא"כ גבי דידי' הוי שבת, ודומה למש"כ בתשובת הרי"מ ובאמרי בינה, דהגם שאצל הבן לא הוי מלאכה כלל שהוא מתעסק מ"מ גבי האב הוי מעשה איסור. וכתבתי שם דלא נראה כן, חדא דברור שרוב הפוסקים שם נוקטים הדברים כפשוטן דלא מטעם מחמר אתינן עלה, אלא מטעם שביתת בניו ובנותיו עצמן גם הקטנים כפשטות דברי הרמב"ן בפ' יתרו, עי"ש באורך באות א', אלא כיון דקטנים הם אין האיסור מתייחס להאב אלא כשעושים לדעתו ולרצונו, אבל סו"ס האיסור בזה במה שהם עושים מלאכה בשבת, ואם אצלם כבר יום חול או עדיין אצלם יום ששי א"כ אין עושין מלאכה, ועש"ה בארתי באורך דיני מלאכת קטן בזה. עכ"ד השבט הלוי, הרי לן דלדינא ס"ל שהאשה נגרת אחרי הבעל, ואחרי הקבלת שבת של הציבור, וממילא נראה דה"ה בנ"ד.

וכדברי השבט הלוי כן הו"ד הגרשז"א זצ"ל בשולחן שלמה סימן רסד הערה יט שבישוב או במחנה קיץ שהנהיגו בבית כהנסת לקבל שבת לאחר פלג המנחה שנגררים המיעוט, וכן כתב בנשמת שבת סימן רסג אות תפג. וגם באג"מ שציין בשבט הלוי (אורח חיים ח"ג סוף סימן לח) נשאר בזה בצ"ע לדינא. ולכן כ"ש בנ"ד שאינם מקדימים לקבל פלג שלכו"ע הרי הנשים נגררים אחרי הבית הכנסת.

ואמנם בשו"ת באר משה (ח"ב סימן טו) כתב לדינא, שאם הרוב בעצמן אומרים ויודעים שהם מקדימים לקבל שבת לצורך עצמן ולהנאתן יהיה מאיזה טעם שיהיה, ועכ"פ לאו מטעם דמיגדר מילתא, והם בעצמם בימי החורף אינם מקבלים שבת בזמן מוקדם, וגם אין ברצונם ובדעם ובכוונתם להכריע את המיעוט שיהיו נגררים אחריהם בודאי שלא חל על המיעוט דין קבלת שבת יעו"ש, וכה"ג כתב לדינא בשו"ת תשובות והנהגות ח"ג סימן פה יעו"ש, וא"כ נראה דה"ה בנ"ד יש מקום לסמוך ע"ז בשעת הדחק אם הם לא מכוונים.

ואף שבערוך השולחן סימן רסג סעיף כב להסתפק בזה"ל: לפי מה שנתבאר דהיחיד נגרר אחר הרבים מבהכ"נ שלו לפ"ז יש להסתפק אם בבהכ"נ שהוא מתפלל שם כבר קבלו שבת והוא עדיין בביתו ונאסר במלאכה אם גם בני ביתו נאסרו במלאכה ואם לא הדליקו בביתו נרות עדיין אסורים להדליק דנגררו אחר הבעה"ב או דילמא דרק הוא אסור במלאכה אבל בני ביתו מותרים ואין לדמות זה למה שנתבאר בסעי' י"ח דהאשה שהדליקה קבלה

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

שבת וכל בני ביתה מותרים במלאכה דהאשה אינה נחשבת לעיקר שבני ביתה יגררו אחריה אבל האיש אפשר שבני ביתו נגררים אחריו וצ"ע לדינא דאולי זהו כעין גרירה דגרירה דהוא נגרר אחר הבהכ"נ שלו והם נגררים אחריו ולא אמרינן גרירה לגרירה כעין דאיתא בשבת לעניין חיוב חטאת [ע"א.] מיהו זהו וודאי דאם רוב העיר כבר קבלו שבת דאז כולם המיעוט בין אנשים בין נשים אסורות במלאכה ואם לא הדליקו נרות ידליקו ע"י אינו יהודי. עכ"ד הערוך השולחן.

מ"מ כ"ז שיש עוד בתי כנסיות, אבל הכא אינו שייך, ולכן לדינא ידליקו ע"י אינו יהודי כמ"ש, ויש לעורר ע"כ, ואם לא ניחא ליה בהו כדי שהנשים יתאחרו בהחדקת הנרות ידליקו הנרות יותר מאוחר, ואני לענ"ד כתבתי, בחמלת ה' עלי.

הצעיר באלפי ישראל

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף ושא"ס

פה עיר התורה בני ברק

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

האם מותר לעובד זר ללבוש כיפה מכתב למעדני אשר פרשת וישלח

בס"ד

אור ליום ה' י"ד כסלו תשפ"ב

לכבוד הגאון האדיר רבי אשר אנשיל שוורץ שליט"א בעמח"ס מעדני אשר
בית שמש

השל' והברכה

ראיתי מש"כ כת"ר לדון בגליון מעדני אשר לפרשת וישלח תשפ"ב האם מי שיש עובד זר בביתו האם יש איסור להלבישו כיפה, בכה"ג שהעובד זר משרת בבית הישראל ויש שמתנכלים לו עקב היותו עובד זר ולכן מבקש מבעל הבית שרוצה ללבוש כיפה כדי שיראה כיהודי ולא יתנכלו אליו האם מותר או דלמא שאסור לתת לו כמו ציצית כמבואר בשו"ע אורח חיים סימן כ', וכתב שהוא דין מיוחד בציצית, וכתב שם שלדינא מסתברא שכל דבר שיכול להביא לידי תקלה אסור למכור לו, ולכן ה"ה לכיפה שהרי אפשר שבזמן חז"ל הבגד המיוחד היה רק טלית מציוצת אבל לכיסוי הראש לקחו בגד ובזה כיסו את ראשם ולא היה להם בגד מיוחד לכך, וזה גם נכרי יכול לעשות בלי לקנות מיהודי משא"כ בימינן יתכן שאסור. ויעו"ש עוד מה שציין.

והנני לציין מש"כ בספר שערי יוסף בהל' העסקת עובד זר בבית הישראל, עמ' 22 שבס' דברי הרב (עמ' קמב) מסופר שפעם לקחו מורה גוי ללמד אחר הצהריים לימודי חול בישיבה קטנה, ונסתפק המנהל האם נכון לבקש ממנו שיחבוש כיפה בזמן שהוא בכתה עם תלמידיו. כששאל את הגרי"ד סולוביצ'יק, השיבו שאין צריכים לבקש ממנו שיחבוש כיפה. כששאל את הג"ר משה פיינשטיין, השיב שעל הנכרי להתנהג כמו שאר האנשים במוסד, כלומר, שיש לבקש ממנו שיחבוש כיפה. אח"כ שאל את הג"ר אהרן קוטלר, והוא השיב שאין לבקש ממנו שיחבוש כיפה, משום שיש בזה ענין של הבדלה, לעשות היכר שרק היהודים חובשים כיפות ולא הגוים. יעו"ש, ולפי"ז אין ענין אפילו שהגוי ילבש כובע, או חולצה לבנה, ואדרבא כמה דמינכר בבית הישראל שהוא גוי עדיף טפי.

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

והנה במש"כ כתבנו שאין עניין שהגוי ילבש כיפה וכו' שהרי אדרבא ע"י כן הוא ניכר יותר מהיהודים, ואמנם ראיתי בקונטרס ידי כהן יעבדוך עמים עמ' מח בהערה 61 שכתב לדון ע"פ מש"כ בשו"ע סימן צא ס"ג יש אומרים שיש למחות שלא להכנס בבית הכנסת בגילוי ראש, ומקור דבריו מהכל בו בשם הרי"ף, וכתב להסתפק מה הדין לגבי גוי שנכנס לבית הכנסת האם אפשר לדרוש ממנו שיכסה את הראש, וכתב שלכאורה אפשר להביא ראיה ממש"כ בשו"ע הלכה זו בהלכות תפילה ולא בהלכות קדושת בית הכנסת משמע שהוא דין מיוחד שמי שבא להתפלל יש למחות בידו שיכסה את ראשו אבל על עצם הכניסה לבית הכנסת אין חיוב לכסות את ראשו, וכתב שכן נראה מלשון הכל בו (סימן יא) שכל דבריו קאי על עצם התפילה כיצד יתקן את עצמו לתפילה, ושם הביא בסוף דבריו מדברי הרי"ף שיש למחות שלא ליכנס לבית הכנסת בגילוי הראש, ומשמע מדבריו שהוא הלכה בהלכות תפילה, וכתב שכן כתב לדייק בספר לחם יהודה (פ"ה מהל' תפילה ה"ה) בדעת הרמב"ם יעו"ש והו"ד בשו"ת יביע אומר חלק ט' או"ח סימן א', יעו"ש. ויש עוד להאריך בכ"ז.

בברכת התורה

הצעיר באלפי ישראל

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"א"ס

פה העיר התורה והחסידות בני ברק

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

האם בחור בישיבה קטנה יכול להניח תפילין של רבינו תם

בס"ד

יום ד' י"ג כסלו תשפ"ב

לכבוד הגאון הרריחמ"א שליט"א ועמו הרה"ג מרדכי אלמקייס שליט"א
בעמח"ס ויכתוב מרדכי וש"א"ס

ראיתי מש"כ כת"ר בקובץ מריח ניחוח לפרשת ויצא תשפ"ב, בגליון מס' 663 במדור אור בן מהרה"צ רבי ראובן דרעי זצוק"ל בענין תפילין דר"ת לבחור בישיבה קטנה, ש: בחור הגיע לישיבה קטנה שיעור א', ורואה שיש בחורים שמניחים תפילין ר"ת לאחר תפילין דרש"י, וגם הוא רוצה להניח תפילין ר"ת, האם אפשר לעשות כן? ת: יתייעץ עם ראש הישיבה ואם הוא מסכים אז שאביו יקנה לו. ויעו"ש עוד מה שהרחיב בזה.

ובעיקר הנחת תפילין דר"ת, יש אומרים שהיום בחורים ששקועים בלימוד התורה הקד' גם יכולים להניח תפילין דר"ת, וכמו שכתב הגר"ע יוסף זיע"א בהליכות עולם (ח"א עמ' כג) שכתב, ומ"מ בחורים רווקים לא יניחו תפילין של ר"ת, אלא א"כ יודעים בנפשם שמחשבתם טהורה כל זמן שהתפילין עליהם עכ"ל, ומבואר מדבריו דמי שיודע שיכול לשמור בצמו יכול להניח תפילין דר"ת, וע"ע במה שהאריך בזה ידידי הגאון רבי אמיר ולר שליט"א בשו"ת ירוץ דברו ח"א סימן ג במה שהאריך והביא הדעות בזה והביא במש"כ בספר עבודת עובדיה (ח"א עמ' פא) שהביא מכתבו של תלמידו של הגרע"י הגרי"מ יונה שליט"א שדעת מרן הגרע"י שאי לחלק בין בחור לנשוי כי רק לשיטת המקובלים ששניהם אמת ומעלת התפילין דר"ת יותר גדולה אז אפשר לחלק, אבל לפי הפשט שהעיקר כרש"י והנחת תפילין דר"ת היא משום ספק שמא אם אמת א"כ מה טעם לחלק בין נשוי לבחור יעו"ש עוד, ואמנם אח"כ ציינתי להמחבר הנ"ל מש"כ הראשון לציון הגר"י יוסף שליט"א במכתב מתאריך ט"ז חשוון תשפ"א שאין לבחור רווק להניח תפילין לפני החתונה, ורק לאחר החתונה יכול לחוש להניח תפילין דר"ת, וע"ע בזה בילקו"י השכמת הבוקר ח"א מהדורת תמוז תשפ"א סימן לד ס"ג שכתב בזה בהלכות למעלה בזה"ל: ומ"מ בחורים רווקים נכון שלא יניחו תפילין דרבינו תם, אלא א"כ יודעים בנפשם שמחשבתם טהורה, כל זמן שהתפילין עליהם, ויעו"ש בארוכה, ובסף ההערה נראה שהוא כמו שכתב מהתשובה

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

הנ"ל, ומ"מ מה שבעיקר ההלכה לא חילק בזה, ולא ס"ל כמו שכתב הגר"מ יונה בשם הגרע"י, משום שכידוע הראש"ל הגר"י שליט"א לא חש לשמועות בשם הגרע"י זיע"א, וגם כנראה דס"ל שהדור השתנה, ויש עוד להאריך בכ"ז. [ויש אומרים שגם בשנה הראשונה לאחר הנישואין נשוי לא יניח תפלין דר"ת, ראה במאמרו של הג"ר אושרי אזואלי שליט"א בעמח"ס אשרי האיש, ושו"ת אשר השיב, ושא"ס, במש"כ בזה בקובץ משנת יוסף מס' יז יעו"ש].

ואסיים בברכה להרבנים הגאונים שליט"א שיזכו עוד להגדיל תורה ולהאדירה, בהוצאת עוד אלפי גליונות לכבוד ולתפארת, בברכת התורה ממני זעיר אנפין

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף ושא"ס

פה ישיבת רש"ת, כרמיאל

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

בחיוב להשקיע כספי צדקה באולמי שמחות ולא בתשלום לימודי תכנות
מחשבים לאברכים

בס"ד

אור ליום ה' י"ד כסלו תשפ"ב

לכבוד ידידי ורעי הרה"ג אהרן כהנא שליט"א מח"ס יעננו ביום קראנו,
ושאר חיבורים, עפולה

לאחר דרישת השלו' והברכה

אודות עשיר אחד שרוצה להשקיע את כספו בלימודי תכנות מחשבים
לאברכים ה' ירחם, וכת"ר מבקש פסק דין ע"פ ספרים וסופרים שיש ליתן
את הכסף לאולמות, וכך יעשו בר מצוה ובריתות וכו' בסכום זול, דוגמת
ארמונות חן בבני ברק, וכל כיוצא בזה.

ובמעלת נתינת צדקה לעמלי תורה, איתא בקהלת רבה (יא א) אם בקשת
לעשות צדקה עשה אותם אם עמלי תורה ויעו"ש עוד במדרש שהאריכו בזה.

וראה במש"כ בזה מרן החיד"א זיע"א במורה באצבע (פרק א' אות טו)
וז"ל " אמרו רז"ל שעיקר צדוקתיו יהיו עם עמלי תורה, וברכים כושלות
יאמץ, וכמ"ש הכתוב "שלח לחמך על פני המים" ואין מים אלא תורה כמ"ש
ז"ל ואם פקי הוא יזדרז בזה, כי מקיים כמה מצוות בבת אחת, צדקה ומחזיק
ביד לומדי תורה, ומרביץ תורה, שיהיה התלמיד חכם בדעה מיושבת ללמוד,
ומכבד התורה ולומדיה, ואינו דומה עושה צדקה עם עם הארץ לעושי צדקה
עם הראוי, ויגדל שכו הרבה. עכ"ד.

ובפלא יועץ בערך צדקה כתב בזה"ל: ואני אומר שבכלל ענייך הוא, לתן
לתלמידי חכמים, שהרי אמרו (שבת קה ב) תלמיד חכם, הכל כקרוכיו. וידוע
מעלת המהנה תלמיד חכם מנכסיו, וכמאמר רבותינו זכרונם לברכה (קה"ר
יא א) אם בקשת לעשות צדקה, עשה אותה עם עמלי תורה, שנאמר אשריכם
זרעי על כל מים (ישיה לב כ). וכמה מצוות עושה ביחד: צדקה, מחזיק ביד
לומדי תורה, מכבד התורה ולומדיה, מביא דורון לתלמיד חכם, שהוא
כמקריב בכורים (כתובות קה ב) עושה צדקה עם בני אדם המהגנים. ומה
מאד גדול שכרו, כמבאר בדברי רבותינו זכרונם לברכה, כי גדול המעשה,

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

עד שהקדים הכתוב זבולון ליששכר, ועתיד הקדוש ברוך הוא לעשות צל וחפה לבעלי מצוות אצל בעלי תורה (ויק"ר כה ב). דכתיב (קהלת ז יב) בצל החכמה בצל הכסף. וכתיב (תהלים קיט קסה) שלום רב לאהבי תורתך ואין למו מכשול. ועוד כי גדול צרכו של תלמיד חכם משאר אדם, דאהדורי אפתחי לא מהדר. וצריך לנהג סלסול, והוצאתו מרבה, בין באכילה ושתייה, בין במלבושים ומטלטלין, כידוע שאין דרכם ואינו לפי כבודם להתבזות בבלויי הסחבות, וצריכים הם לכלכל את עצמם בבשר ויין וקאווי וכדומה, כדי לעמד על המשמר על התורה, כי תושיה היא (מדרש תהלים ז ג). וצריך לתת להם די מחסורם כדי שלא יהיו טרודים ותהיה משנתם שלמה ועבודתם תמה, באפן שאשרי אנוש יעשה זאת ובן אדם יחזיק בה (ישעיה נו ב), עץ חיים היא למחזיקים בה ותמכיה מאשר (משלי ג יח). ורבו מעלות מחזיק ביד לומדי התורה ומהנה תלמיד חכם מנכסיו כמפרש בש"ס ומדרשים (כתובות קיא, ב). אלא דכל כי הא אי אפשר לתלמיד חכם לדרשו, שלא יאמרו שהוא דורש טוב לעצמו, אלא אם כן תפארת חכמים עשרם. עכ"ד הפלא יועץ.

ומרן החפץ חיים זיע"א בספרו אהבת חסד כתב שמצות צדקה הכי גודלה מכל הצדקות להחזיק עמלי תורה, ואפילו בלא עשיית שותפות של יששכר וזבולון שכרו יותר גדול, יעו"ש.

והנה ממילא אין לטעון שהאברכים ילמדו תכנות מחשבים וכך יעשו כסף, שהרי עי"ז לא ילמדו כלום, והרי זה לתמוך בעמי הארץ. ופשוט.

וכיוצא בזה ראיתי בקובץ קול התורה (מס' עד עמ' קג) שהגיעו כמה גבירים למרן פוסק הדור הגרי"ש אלישיב זצוק"ל ושאלוהו מכיון שהם מחזיקים תורה אולי עדיף שהבן תורה ילך וידאג לעצמו לעשות איזו פרנסה, ועי"ז לא יגמר הכסף של העשירים, והשיב להם מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שכל היסבה שיש לגבירים כסף הוא כדי להחזיק בני תורה, וברגע שלא יחזיקו בני תורה כבר לא יהיה להם כסף עכ"ד, [וכיוצא בזה הובא שם שהגיעו כמה גבירים למרן הגרי"א ל שטיינמן זצוק"ל ושאלוהו אולי עדיף לתת את הכסף לקירוב בעלי תשובה, שרואים בשטח הרבה אנשים שמשתנים על ידם, והשיב הגרי"א ל שכל ההצלחה של קירוב בעלי תשובה היא בזכות הבני תורה שיושבים ולומדים ולכן בוודאי עדיף לתת למקור הקיום של הכל, ע"כ מדברי הגרי"א ל, וכן בספר רב רבנן (עמ' קמז) הביא ידידי הרה"ג יעקב

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

הייזלר שליט"א ממרן בעל השבט הלוי הגר"ש וואזנר זצוק"ל שזכור לו שפם אחת נתבקש מאחד הגבירים בארה"ב לברר מהו המקום המתאים ביותר לתרום שם כספים גדולי האם לת"ת או מוסדות חינוך לבנות או להחזקת אברכים נצרכים עמלי תורה בכוללי האברכים, והשיבו מרן הגר"ש וואזנר זיע"א שאע"ג שלימוד תורה דתשב"ר הוא ברום המעלה, מכל מקום עיקר מצות צדקה הוא ליתן לכוללי אברכים, שיש בזה גם החזקת תורה וגם תמיכה בידי תלמידי חכמים עניים ומחוסרי אמצעים יעו"ש.], והרי לן דברים קילורים לעינים שיש חיוב לתמוך באברכים שיוכלו ללמוד וללמוד, ולדאוג להם לכל צורכם, ועכ"פ לעשות אולמות שיהיה להם בריתות ובר מצוות וחתונות בזול.

ומה שאברך חשיב עני, יש אומרים שחשיב עני אפילו שיש לו כל הוצאותיו, כן כתב לדינא בשו"ת חלקת יעקב חיו"ד סימן קלז, והגר"מ ק בדרך אמונה פ"ט ממעשר ענים סי"ג והטעם כיון שיכולים לסקלו ואין התחייבת להחזיקו וגם משלמים רק כשיש מעות לראשי הכולל, ואמנם הגר"מ שטרנבוך שליט"א בשו"ת תשובות והנהגות ח"ד סימן שטו כתב שאם מלגה חודשים אסור ליטול מן הצדקה ולא גרע מכל עבודה שיכולים לסקלו יעו"ש, והן אמנם כ"שז שאברך מקבל כל הכסף מהכולל וזה אינו שייך היום בכלל, וגם אין לומר הסברא כיון שאשתו של האברם עובדת הרי הוא לא חשיב עני, וראיתי שהביאו בזה מהגר"ש וואזנר זצ"ל בשיעורי שבט הלוי שעדיין יכול לקחת מלגת הכול וראה בזה עוד מה שהאריך בזה בשו"ת תשובות והנהגות ח"א סימן תקסח, וע"ע במש"כ שם בסימן תקס אות יד, ובמש"כ שם בסימן ת' לגבי חיוב מתנות לאביונים שאפשר לתת אותם לאברכים עמלי תורה שהוא כמו קרבנות, וכתב שם, ובעיקר לעמלי תורה דוקא ומפורש במס' סופרים פרק כ"א הל' ו' (לגי' הגר"א שם) "צריכין להספיק מים ומזון לאחיהם עניים במקום קרבן", והצדקה המעולה היא לעניים שהם גם עמלי תורה, שבזה"ז הם כמקריבי קרבנות, ובמיוחד אם אפשר לנצרכים הוי מצוה יתירה, שאין לך מצוה גדולה הימנה כמו העזר לבן תורה העמל בתורה ונצרך. עכ"ד.

והנה בעיקר מה שיש מקום לומר להשקיע הכסף במקום אחד שיעשה רווחים, וגם יעשה צדקה עם עמלי תורה, הארכתי במכתבי הקודם. יעו"ש.

בברכת התורה

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

הצעיר באלפי ישראל

יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף וש"ס

החונה פה עיר התורה, בני ברק

תשובת הגאון בעל הפסקים ותשובות שליט"א בענין הנ"ל

בס"ד

לכבוד הגאון הגדול רבי אהרן אריה כ"ץ שליט"א בעמח"ס פסקים ותשובות

נשאלתי בזה"ל:

א' שאוסף כסף ביקש ממנו לברר הלכה למעשה 'עם מקורות כמה שייותר עדיף טפי'

וזה תוכן השאלה בקיצור עשיר א' רוצה לתרום לו כסף לאברכים של עיר מסוימת אך דא עקא העשיר טוען שע"פ דברי רמב"ם הובא בשו"ע יו"ד רמ"ט הצדקה הגדולה הוא מה שנותן לאנשים לעשות מסחר עי"ש, וזה הוא רוצה לעשות.

מצד שני האברך שאוסף כסף רוצה לעשות אולם שימש לאנשים נצרכים [אולי למעשה ישתמשו שם גם אנשים עשירים אך המטרה הוא למען נצרכים] או לחילופין לעשות מטבח חסד [לבשל אוכל לאנשים שצריכים לשמחות או ארוחות בוקר לאברכים וכו'] השאלה הוא איך מוכיחים לעשיר ע"פ ראיות ומקורות שזה יותר חשוב, וקצת פתח מצאתי לזה היות ומבואר שם בשו"ע ד' דברים וחד מינהו זה הנותם מתנה לעני, וי"ל שהנ"ל בכלל זה, וביותר שהעשיר בכוונתו לדאוג לכ' אברכים לפרנסה משא"כ אם יעשה מה שהצעתי כנ"ל זה גם קרן קיימת, וגם זה עזרה למאות אברכים בבחינ' צרכי ציבור,

יענהו המורה ככל הניתן יותר במהירות היות והוא נחוץ להנ"ל ושכרו כפול מהשמים, וכאמור אשמח כמה שיותר מקורות.

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

ע"כ לשון השאלה.

ואשמח לתשובת כת"ר שליט"א

שלו' וברכה,

מתנצל על העיכוב, יען לא הייתי בארה"ק.

אין באפשרותי להאריך, אך בעיקר הדבר, פשוט שמה שכתבו הרמב"ם והשו"ע שהמעלה הגדולה ביותר היא לתת לאנשים לעשות מסחר, היינו רק כשידוע על אדם בעל פרנסה שעומד לירד מנכסיו, וע"י הלוואתו ותמיכתו יוכל לבסס מעמדו וכך לא יצטרך לבריות. דהיינו שהוא כבר עכשיו בגדר עני, רק שעדיין לא נודע הדבר, ויכול לחזור למצבו ע"י הלוואה זו. ומעלת צדקה זו, שע"ז אין העני מתבייש מליטול הצדקה, כיון שאינו מפורסם לעני, ודרך בנ"א לתת דורונות ומתנות זל"ז.

אבל כשנותן סתם הלוואה לאנשים למען ירוויחו יותר, הגם שהוא בכלל צדקה וחסד, מ"מ בודאי יש להקדים צדקה לעניים שאין להם, והדבר פשוט מאוד.

וממילא ברוב האופנים יש להקדים לתת לעניים וכדו'.

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

הוספות על גליונות קודמים

הרה"ג יוסף דהן שליט"א על קבצי באר התורה

א. בילקוט ספירת העומר הביא את התשובה לגבי מסכים בבית כנסת בשבת.

ב. בענין בעל איפון אם פסול

כתב הרב ללוש:

א.

דברי הראשונים שהובאו בב"י סי' נה סעיף יא, שלא פסלו מי שהוא בעל עבירה אא"כ נידוהו, ואפילו עבירה שחייבים עליה מיתה, דבריהם אמורים במי שנזדמן לידו אותה עבירה ועבר עליה רק פעמים יחידות, (או עכ"פ עובר עליה רק לפעמים וכדלהלן), וגם זה דוקא כשעבר לתיאבון, וכן מבואר להדיא מדברי מרן הב"י באו"ח סי' לט לסעיף א, שדוקא בכה"ג אינם בכלל פורקי עול, (ראה להלן דפורקי עול הם בכלל הפורשים מדרכי ציבור, ודו"ק). אבל הרי במי שעשה עבירה להכעיס, או בדשביק היתרא וקאכיל איסורא דחשיב להכעיס, מפורש הדבר בב"י סי' לט שזה נקרא פורק עול ופסול הוא. וכבר כתב המשנ"ב בסי' נה ס"ק מו להדיא שאם עבר להכעיס אינו מצטרף. (וכן לענין מחלל שבת בפרהסיא, אלא שלענין חילול שבת בפרהסיא צידדו האחרונים להקל בשעה"ד לענין קדיש וכד' מטעם צדדי דהוה כתינוקות שנשבו וכדו' מעין הסברא דלא שמיע להו איסורא כולי האי, כמבואר בילקו"י סי' נה הל' יא, עמ' שסב, ואינו ענין לנ"ד).

ובב"י יו"ד סי' שמ, השייך לסעיף ה, מבואר להדיא ע"פ המרדכי, שאפילו העושה עבירה "לתיאבון", אם רגיל בזה דינו כלהכעיס, שנחשב פורש מדרכי ציבור. שאחר שהביא דברי הטור בשם מהר"ם מרוטנבורק, שאפילו אם לפעמים עושה עבירה לתיאבון קורעין ומתאבלין עליו, הביא דברי המרדכי תלמיד מהר"ם שדקדק לשון רבו שדוקא לפעמים, אבל "אם היה רגיל לעשות את העבירה, הרי הוא בכלל הפורש מדרכי ציבור", (שאינן קורעין ואין מתאבלין עליו, ע"ש).

וכן פסק שם מרן בש"ע ס"ה את דברי מהר"ם הללו, שאפילו אם לפעמים עושה עבירה לתיאבון קורעין עליו, וכתב הרמ"א בהגה ע"פ הב"י הנ"ל, אבל רגיל לעשות עבירה אין מתאבלין עליו. וביאר שם הש"ך סק"ח,

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

דהיינו אף לתיאבון, שאין קורעין עליו ואין מתאבלים עליו. ע"כ. והיינו ע"פ הב"י הנ"ל, דחשיב פורש מדרכי ציבור. ובעיקר דין מי שפורש מדרכי ציבור כתב מרן בש"ע יו"ד סי' שמה ס"ה, וז"ל: כל הפורשים מדרכי ציבור, והם האנשים שפרקו עול המצוות מעל צוארם (והיינו כלשונו בב"י או"ח סי' לט דתלה הדבר בפורק עול, דהא בהא תליא, ודו"ק), ואינם נכללים בכלל ישראל בעשייתם וכו', אלא הרי הם כבני חורין לעצמן כשאר האומות, וכן המומרים והמוסרים, כל אלו אין מתאבלים עליהם. אלא אחיהם ושאר קרוביהם לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ואוכלים ושותים ושמחים, ע"כ. וראה שם בש"ך סי' שמה סק"ה, שמחלק שוב בזה ע"פ הפוסקים, בין מי שבעל עבירות שאינו בכלל פורש מדרכי ציבור, למי שרגיל לעשות עבירה לתיאבון שהרי הוא בכלל פורש מדרכי ציבור. נמצינו למדים שדעת שפתיו של מרן הב"י ברור מיללו, דכל שעושה עבירה לתיאבון ורגיל בזה בתדירות, חשיב פורש מדרכי ציבור, ובכלל פורק עול, ודינו כעובר להכעיס, שאינו בכלל ישראל לכל מילי השנויים בזה. ואחד הרואה בדברי הפוסקים במקומות הנזכרים לעיל, יביט נכוחה שכל אלו הדינים תלויים זה בזה ומלמדים זה על זה.

(וע"ע בבאור"ל סי' נה סעיף יא ד"ה או מומר, שכתב דאין להבי"ר מדנקט הש"ע לשון "מומר" גבי עבודת כוכבים, אלא אפילו בפעם אחת הוא, ע"ש. וקצת משמע דלשון מומר לאו דוקא שרגיל בדבר, ויש לפלפל בזה.)

ב.

כל האמור בראשונים ובש"ע סי' נה סעיף יא הנזכר, הוא מצד שעושה עבירות, וע"ז כתבו החילוקים שכתבו. אולם בנ"ד שכבר קראו כל גדולי"י תיגר על פירצה נוראה זו של המכשירים המטמאים נפשות ישראל ומחריבים הבריות והבתים, ואסרו איסר על הכלל, ובא זה בשאט נפש ועובר על דבריהם באדישות, כאילו דבריהם היו כלא היו, שאינו מחשיב דבריהם כלל במשקל חכמי ישראל שלוחי דרחמנא, הרי הוא בכלל האומר מאי אהנו לן רבנן לדידהו קרו לדידהו תנו, עי' בגמ' סנהדרין צט: וק. וברש"י שם והבן. שהוא בכלל אפיקורוס, המבואר בש"ע יו"ד סי' שמה הנזכר דינו שאינו בכלל ישראל, וכן מבואר להדיא באחרונים על הש"ע או"ח סי' נה ע"פ תשובת הרמב"ם בפאר הדור ועוד, עי' עליהם.

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

ואולם כל אלו השני חילוקים, אינם אמורים אלא במי שיודע האיסור בודאות ועובר עליו בתמידות ולא חש לעבור עליו בתמידות. אולם כאשר יש סבירות שאינו סבור שיש כ"כ איסור ממשי בדבר, רק חושב שהוא סייג חשוב וכדומה, דלא שמיע ליה איסורא כולי האי, וכן שאינו עושה מתוך זלזול בדברי חכמים, רק מחמת שיצרו אנסו, אבל מעריך ומייקר דברי חכמים והוראתם בקדושה לכשעצמם, וייחסו אליהם בחרדת קודש בכלל הדברים, בזה כתבו הפוסקים לגבי צירוף מחלל שבת בפרהסיא בכיו"ב שבמקום צורך גדול המיקל לצרפו בפרט לקדיש וכדומה, י"ל ע"מ לסמוך, וכמבואר בילקוט יוסף סי' נה סעיף יא, עמ' שסב.

ואולם כל זה הוא לענין צירוף למנין, אבל לגבי דין שליח ציבור, גם כשאינו בכלל אפיקורוס, וגם כשאינו בכלל עובר להכעיס, אלא עובר לתיאבון רק לפעמים, מבואר בש"ע סי' נג ובאחרונים שם ובילקו"י, דכיון שהוא בעל עבירה אין להעלותו באופן קבוע בשום פנים. ורק בדרך אקראי בעלמא יש לדון בו כמו לגבי צירוף למנין, דאם נודע שאינו עושה כן בשאט נפש ובהרגל מתמיד, או שסבור שאינו איסור ממש רק גדר וסייג, דלא שמיע ליה איסורא כולי האי, המיקל בזה במקום צורך י"ל ע"מ שיסמוך.

הרה"ג יוסף סעדו שליט"א בענין כוס חד פעמית לקידוש שמחירה עלה

שלום וברכה.

ראיתי מ"ש מר בגליון באר התורה להרה"ג גמליאל רבינוביץ' בענין קידוש על כוס חד פעמי, וכבודו צידד להקל בזה בזה"ז שנתייקרו וכו'.

ואף אני נשאלתי בזה מהרה"ג הנ"ל, ומאחר דטרידנא בענין אחר השבתי לו בקצ'ר אמיץ, שלעניות דעתי נראה שמה שיוצר את חשיבות הכלי אינו מחירו, אלא מאחר שעומד להשתמש בו באופן רב פעמי, ממילא חשיב ככלי חשוב, וממילא כלי חד פעמי עיקר גריעותו מחשיבותו הוא מחמת שעשוי לשימוש חד פעמי ועשוי לזריקה, ולכן הגם שנתייקר מחירו, מ"מ לא נשתנתה המציאות ואכתי עומד לזריקה, אלא שמחמת היוקר משתמשים בו בתדירות פחותה ובמקום הכרח ולא כאשר היה לפנים קודם גזירת המלכות. ובר מן דין אף השתא כהאידנא שנתייקר מחיר הכוסות הללו, אכתי שיעורו

קובץ באר התורה (קמו) פרשת וישלח

פחות מאד ואין לו ערך כ"כ ביחס לשאר כלים רב פעמיים. ולאחר זמן מצאתי בס"ד בשיעורי מרן הגרי"ש אלישיב (ברכות נא.) שדיבר על ענין קידוש על כוס חד פעמי, ושם אחר שציידד להחמיר בזה ע"פ האגרות משה ח"ג (חא"ח סי' לט) כתוב שם שנשאל בזה"ל: בימינו משתמשים בכוס חד פעמי אפילו בסעודות חשובות "וגם יש כלים חד פעמיים מפוארים שמחירם גבוה". ע"כ. וענה בזה"ל: לא מדובר על המחיר, "אלא עצם מה שהשימוש בו הוא רק פעם אחת זה מקלקל את החשיבות". ושוב נשאל הרי אפשר להשתמש בה כמה פעמים, רק שהוא מתעצל לשוטפה. וענה, הדרך היא שאין משתמשים בחד פעמי יותר מפעם אחת לכן מאבד את החשיבות. ע"ש. והוא כדברינו בס"ד.